

Balkanlarda Türklerin Menkus Talihleri 1364 İlk Haçlı Zaferinden 1912 Son Haçlı Seferine Balkanlar

Süleyman Kocabaş*

Giriş

Tarihte Türkler, anavatanları Orta Asya'dan Balkanlara gelerek burada tarih boyunca başlıca iki dönemi kapsayacak şekilde büyük roller oynamışlardır. Bu dönemler ve zaman dilimleri şöyledir:

1- 375 - 1250 zaman diliminde Karadeniz'in kuzeyinden gelen Şamanist Türkler,

2- 1356 - 1912 zaman diliminde Karadeniz'in güneyinden gelen Müslüman Türkler.

Bu her iki dönemde Türklerin kaderi, "Menkus talih" şeklinde kendisini göstermiş, Şamanist Türkler, yaşadıkları bölgelerde Hristiyan toplumları hakimiyetlerine alma mücadelelerini kazanamadıklarından ilk dönemde, Hristiyan toplumlar olan Slav, Grev ve Frank milletleri içinde asimile olarak asliyetlerini kaybederlerken, ikinci dönemde Müslüman Türkler, Hristiyan unsurları uzun bir süre hakimiyetlerine aldıkları halde asliyetlerini koruyarak varlıklarını sürdürmüşler, onların menkus talih, Osmanlı Devleti yıkılıp

Balkanlardan da çekildikten sonra, anavatanlarında milli ve bağımsız devletler kuran Hristiyan milletler Yunanlılar, Karadağlılar, Sırlar, Bulgarlar ve Romenler tarafından "Ana vatanlarında asli ve ari kendi ırkları ve dindaşlarından ibaret bir toplum oluşturmak" plan ve projelerinden olarak, ülkelerinde yaşayan Müslüman Türkleri baskıyla Anadolu'ya göçe zorlamalar veya soykırımlarla yaşadıkları ülkelerinden uzaklaştırılmak şeklinde kendisini göstermiştir.

Türklerin Balkanlarda I. Dönem Rolleri ve Menkus Talihleri

Tuna Boyu ve Balkanlara Türk kavimleri göçleri: Türklerin 395 - 1250 zaman dilimini kapsayan Balkanlardaki I. dönemde tarihleri ve rolleri, Karadeniz'in kuzey doğusu, kuzeyi ve kuzey batısı, Orta Asya ve Ural boyundan gelen Türkler için geçici bir duraklama yeri ve hâkimiyet alanı olmuş, buralardan, arkadan gelen yeni bir Türk kavmi göçü dalgasının tazyiki ile ikinci göç hareketleri başlayınca, Tuna boyu ve Balkanlara gelinmiştir. Yaklaşık 1000 yıl süren I. dönemde Doğu'dan Batı'ya devamlı ilerleme yaşanmış, Türk boylarının yenilgi veya takatten düşüş dönemlerinde geri çekilme olmamış, asimilasyon yaşanmıştır.

Zeki Velidi Togan, Türklerin Avrupa'da oynadıkları I. dönem rolleri özetlerken şunlardan bahseder: "Söze Hunlarla başlamak gerekir. Hunlar, bilindiği üzere Fransa'nın ortalarına kadar ilerlemişlerdi. Bunların merkezi karargâhları şimdiki Macaristan başkentinin bulunduğu yerlerde olmuştur. Atilla ile gelen Hunlar çok kalabalıktı. Bununla beraber, bunlar önceden Hazar Devleti'nin yaşadığı sahaya çekilerek Slav ve Cermen kavimleri arasında kaybolup gittiler.

M.S. 560 senelerinde Doğu Karadeniz'in kuzey taraflarına Avarlar geldiler. Biraz sonra bunlar karargâhlarını Macaristan'daki Tissa nehri havzasına naklettiler. Bizans İmparatoru Justinianos I zamanında bu Avarlar Bizans'la çarpıştılar... 791 yılında Frank İmparatoru Büyük Şarl (Charles) ve oğlu tarafından Macaristan'da müthiş bir yenilgiye uğratılan Avarlar, siyasi önemlerini kaybettiler. Dört sene sonra Avar hükümdarı Hristi-

(*) Araştırmacı Yazar. Tarih İhtilal Kütüphanesi ve Süleyman Kocabaş Kütüphanesi Yayınları Sabibi.

yanlığı ister istemez kabul etmek zorunda kaldı. Bu ise Avarlar için yok oluşun sebebi demektir. Tuna'da işgal etmekte oldukları topraklar 860 ve 890 senelerinde Macarların eline geçtikten sonra Avarlar tamamıyla ortadan kayboldular. Bugün Macaristan'da birçok köyler Macarlaşmış Avarlarla meskundur.

Avarların arkasından Bulgarlar gelmiştir. Bunların bir kısmı Kuzey Kafkasya'nın Batı kısmında Don Nehri kıyısında, diğer bir kısmı da Orta İdil havzasında yaşamakta idiler. Bulgarların Kubrat isimindeki hükümdarının miladi 642 tarihinde vefatı üzerine oğulları arasında ihtilaf baş gösterdi. On-Ogur camiası şeklinde toplanan Bulgarlar, Karadeniz'in kuzeyine ve daha sonra Balkanlar'a yayılmışlardır...

Karadeniz Bulgarları, önce Avarların elinde bulunan ülkeleri işgal ettiler ve kendileri Tuna nehrinin aşağı taraflarında ve Dobruca bölgesine yerleştiler...

Şamanist Bulgarlar, İstanbul'u muhasara etmek için geldilerse de, Bizans yakasını kurtarmayı başardı. Miladi 800 senesi başında Tuna Bulgarları arasında Hristiyanlık yayılmaya ve Slav dili de hâkim dil olmaya başladı. Nihayet Kağan Boris 860'da Hristiyan oldu ve Bulgar halkı bir asır sonra artık Slavca konuşan bir millet halini aldı. Bugünkü Bulgar dilinde eski Bulgar-Türk dilinden adetâ hiçbir şey kalmamış ise de âdet ve anelerinde, köylü kıyafetlerinde eski Türklerin izleri görünmektedir...

Bulgarlardan sonra Doğu Avrupa'ya gelenler Macarlar olmuştur... Macar Devletini kuran Arpat soyunun Hazarların Kabar boyundan geldiğini de ayrıca zikretmek gerekir. Orta Tuna havzasına gelerek o havalide yerleşen Hunlar ve Avarlar gibi eski Türk kitleleri, 860'tan az sonra buralarını Macarlar işgal edince onlara iltihak etmişlerdir. Müteakip asırlar zarfında da müteaddit Türk kavimleri buraya gelerek Macar olmuşlardır...

Avrupa'ya yayılarak oradaki milletler arasında kaybolup giden Türk boylarından sonuncuları Peçenek, Uz (Oğuz) Kıpçaklar (Kumanlar) olmuştur.

Peçenekler, IX. asrın ortalarında İdil (Volga) Nehri doğusundan Karadeniz'in kuzeyine ve oradan da Bizans'la mücadeleye başlamışlardır.

Bunlar, 1048 senesinde hükümdarları Tirah'ın idaresinde Tuna nehrini geçerek 800 bin kadar nüfus (veya o kadar hane) teşkil ediyorlardı. Bunları takip eden Uzlar, 1064 senesinde Bizans hududuna saldırırken 60 bin kadar nüfus (yahut yine o kadar hane) teşkil ettiler. Bunların 1071 yılındaki Malazgirt Muharebesi'nde Bizanslıları bırakarak millettaşları olan Selçuklular tarafına geçtiklerini görüyoruz. 1087'de bunlar Alexis Komne'i Silistre'de mağlup ettiler. Peçeneklerin Bizans hâkimiyetine girenleri Hristiyan oldular... Peçenek ekseriyeti sonradan Orta Tuna'da Macarlar arasında kaybolup gitmiştir."¹

Ortaçağ Avrupasına damgasını vuran Türklerin serüvenleri: Şamanist Türklerin Avrupa'da oynadıkları roller gerçekten büyük olmuş, bu sebepten S. Runciman şu hükme varmıştır: "Ortaçağ Avrupası'nı meydana getirenlerin Türkler olduğunu iddia etmek mantıksızlık olmaz."²

Başlangıçta en büyük rolü Hunlar oynamışlar, M.S. 375-469 yılları arasında Balkanlar ve Orta Avrupa'ya damgalarını vurmuşlardır. Hunların büyük hükümdarı Atilla zamanında (445-453) Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları vergiye bağlanmıştır. Bizans ordusunu Gelibolu'da mağlup eden Atilla, Batı Roma üzerine yürümüş, onu Galya'da ezmek istemiş, Ren nehrini geçerek Fransa'ya girmiş, 24 Haziran 451'de Orleans şehri yakınlarında Batı Roma ile müttefik Batı Gotlar'ın ordusu ile karşılaşan Hun ordusu savaşta tutuşmuş, iki taraf kesin sonuç alamadan harp meydanını terk etmiştir. Ardından 452'de İtalya üzerine yürüyen Atilla, Milano ve Pavin şehirlerini almış, Papa III. Leo'nun yalvarması üzerine Roma'ya girmemiştir.³

"Bütün bunlara rağmen Atilla'nın kurmuş olduğu imparatorluğun uzun dayanamamasına sebep, yine Atilla'nın yerleşmekten hoşlanmayan ve daima yerden yere gezme ve dolaşmasını seven ruhudur. Ziraatın faydalarını anlatmaktan çekinir ve şehirlerin güç ve karışık iktisadi hayatından tiksindir. Bu yüzden birçok şehirlere kıymış ve amansız bir tahripçi şöhretini kazanmıştır."⁴ Durup

(1) A.Zeki Velidi Togan, Umumi Türk Tarihi'ne Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s.154-159.

(2) S. Runciman, Ortaçağların Başlarında Avrupa ve Türkler, Belleten Dergisi, C. VIII, Sayı: 25, s. 46.

(3) Yılmaz Öztuna, Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Tarihi, C. I, Hayat Kitapları, İstanbul, 1966, s.46-47.

(4) Bu sebepten Atilla'ya Avrupa'da "Tann'nun kurbacı" lakabı takılmıştır.

gezmiş, imparatorluğunu teşkilatlandıracağına durmaksızın dolaşmak gayesiyle milletini yormuştur. Öldüğü zaman, Fransa ve İtalya'ya lüzumsuz seferlerle, Hunları bitkin bir halde bırakmıştı.”⁵

Hunlardan sonra Balkanlar ve Tuna boyunca en büyük rolü Avarlar oynamışlardır. Orta Asya'da Büyük Türk Hakanlığını Göktürklerle bırakan Avarlar veya Aparlar, 558'de Avrupa'ya geldiler. Burada 270 yıl süren bir hâkimiyet hayatı yaşadılar. Bizans İmparatoru Jüstinianos'u yıllık vergiye bağlayan Avarlar, 566'da Frank Kralı Sigebert'i yenmişler, 582'de Belgrad'a, hatta İtalya'ya kadar yayılmışlar, Bosna-Hersek, Karadağ ve Arnavutluk Avar hâkimiyetine girmiş, 597'de Perslerle ittifak kuran Avar Hanı Bayar Han İstanbul'u muhasara etmiştir.”⁶

Hunlar ve Avarlardan sonra Balkanlarda geniş hâkimiyet alanına sahip olan ve Bizans'la mücadele eden Türk kavmi Peçenekler olmuştur. Anavatanları Orta Asya'da Talas ırmağı ile Balkaş gölü arası olan Peçenekler, IX. Asrın başlarında Tuna boyu ve Balkanlara gelmeye başlamışlardır.”⁷

Peçenekler karşısında da büyük korkuya kapılan Bizans imparatorları, geleneksel siyasetleri “Bizans entrika siyaseti” ne başvurarak Türk boylarını birbirine kırdırıp onlardan gelecek tehlikelerden emin olmaya çalışmışlardır: “Kurnaz Bizans siyaseti, daha evvelce birçok hallerde olduğu gibi, şimdi de kurtuluş çaresini buldu. İki yüz sene önce Bulgarları Macarlara, daha sonra Macarları Peçeneklere mağlup ettirmişti. Şimdi de yardımına Kumanları çağırdı. Birçok hallerde Türk halkının cellatları yine Türk halkları olmuştur. Aynı şekilde, şimdi Kumanlar Meriç sahilinde Levunion'da Peçenekleri büyük bozguna uğrattılar. Bizans kaldı, fakat kahraman bir Türk halkı ebediyen tarih sahnesinden çekildi. Eğer iki kardeş halk birleşmiş olsaydılar, Avrupa'nın yarısını işgal edebilirlerdi.”⁸

Balkanlar ve Tuna boyunda Türk ismiyle kalan iki Türk boyu Macarlar ve Bulgarlar olmuştur. Buna sebep, bunların diğer Türk boylarına nazaran nüfus kesafetlerinin fazla oluşu, yerleşik hayata geçmeleri ve diğer Türk boylarının bunlara karışarak Macar ve Bulgar unsurunu takviye etmeleri olmuştur. Macarlar Katolikleşerek Frank milletleri, Bulgarlar ise Ortodokslaşarak Slav

milletleri içinde asimile olarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

I. Dönemde Türk Kavimlerinin Menkus Talihini Doğuran Sebepler

Tuna boyu ve Balkanlarda “Türk Misyonları”ndan asimile olması suretiyle çekilen Türk kavim, kabile veya boylarının Menkus talihinin sebepleri şunları olmuştur:

1- Tuna boyu ve Balkanlara, Orta Asya ve Ural boylarından göç üstüne göçlerle gelen Türk kavimleri, adları üzerinde henüz “kavim” veya “boy” oldukları ve “millet” olma süreçlerini tamamadıkları için, kendi aralarında birlik ve beraberlik oluşturmamışlarından göç bölgelerinde yerleşik ve hakim millet ve devletlerle mücadeleler verirken, kendileriyle de mücadele veremeleri sonucu, yani “Türkün Türkü kırmaması” suretiyle enerjilerini birinci olarak kendi aralarındaki bu mücadelelerle tüketmişlerdir.

2- Türk boylarının kendi aralarındaki mücadelelerine bir diğer sebep olarak tarihte meşhur “Bizans Fitnesi” de kendisini göstermiş, Balkanlara hâkim Bizans imparatorları, kendileriyle mücadele eden Bulgar, Macar, Kuman ve Peçenek Türklerini birbirlerine düşürmüşler, bunlar arasında, Bulgar - Macar, Macar -Peçenek, Kuman -Peçenek mücadelelerinin yaşanması da bunların enerjilerinin tükenmesine ve Bizans İmparatorlarının bir av gibi ağına düşmelerine sebep olmuştur.

3- Balkanlar ve Tuna boylarına gelen göçebe Türk boyları, adı üzerinde “göçebe” oldukları için, göçebe olmalarının verdiği avantaj “savaşçı” karakterleri sebebiyle, yerleşik düzende olanları, bu özelliklerinden gelen dezavantajları, savaşçı olma kabiliyetlerini büyük ölçüde kaybettiklerinden, savaşçı göçebe Türk boyları karşısında savaşları kaybedip geçici de olsa onların hâkimiyetlerine girmelerine rağmen, göçebe kültürü - medeniyetinin yerleşik şehir kültür-medeniyeti karşısındaki zayıflığı sebebiyle, Türk boyları uzun

(5) Runciman, Belleten, Sayı: 25, s. 46-47.

(6) Laszlo Rasonyi, Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 79-80.

(7) Akdes Nimet Kurat, Peçenek Tarihi, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937, s.190.

(8) Laszlo Rasonyi, Tuna Havzasında Kumanlar, Belleten Dergisi, C. III, Sayı: 11-12, Temmuz 1939, s. 405-400.

süre varlık gösterememişler, üstelik nüfusları da yerleşiklere göre az (azınlık olmaları) ve devamlı harekât halinde bulduklarından yıpranmışlar, yerleşik Hristiyan toplumlar karşısında “yelkenleri indirmek” zorunda kalmışlardır.

4- Balkanlara gelen ilk Türklerin, buraya Müslüman olarak gelememeleri de en büyük talihsizliklerinden birisi olmuştur. Tarihte, milletlerin hayatı ve millet olma süreçlerinde bir “kavimler dönemi” bir de kavimlerin kendi aralarındaki ihtilafları asgariye indirerek birliklerini sağlamak suretiyle “mütekâmil toplum haline gelme” anlamında “millet olma dönemleri” vardır ki, tarihte bu kendisini genelde, “pağan veya ilkel dinler” denilen ve genelde putperestlik esasına dayanan dinlere sahip aynı vatanda, fakat ayrı kabileler halinde aralarında ihtilaflarla yaşayan toplumların “Mütekâmil dinler” denilen Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerinden birine girmeleri suretiyle, bu dinlerin verdiği büyük birleştirici ruh, kültür ve uğrunda mücadele edilecek büyük ve kutsal emeller sebebiyle kabileler veya kavimler arasında birlik kurulması onların “millet olma süreçleri”ni tamamlamalarına sebep olmuştur.

Tarihte, 12 Yahudi kavmini birleştirip millet haline getiren Musevilik, aralarında sürekli kavgalı ve “Bedevi hayatı” (ilkel çöl kavimleri) yaşayan Arap kavimlerini birleştiren Müslümanlık ve Avrupa’daki birçok kavimleri de kendi aralarında birleştirip millet seviyesine getiren Hristiyanlığın kabulü olurken, Orta Asya’daki Türk kavimlerinin de Müslüman olmaları, onların millet süreçlerini tamamlamış ve bu yeni statüleri onların toplu halde aynı kültür ve emeller dâhilinde önce Anadolu’nun sonra Balkanların Müslüman Türkler tarafından fethine sebep olmuştur.

Özellikle, tarihte Türklerin Müslüman olmalarına özel bir önem verilmiş, “Türkler Müslüman olmasalardı Türk tarihi ve Dünya tarihi bir başka yazılırdı” denilmiştir ki, bu doğrudur.

Anavatanları Orta Asya’dan dünyanın dört bir tarafına Türk göçleri olmuş, Çin’i giden Şamanist Türkler burada Konfüçyüs’lüğü kabul ederek Çinleşmişler, Hindistan’a gidenler Budizmi kabul ile asliyetlerini kaybederlerken, Bal-

kanlara göç edenlerin ise, yukarıda anlattığımız üzere Hristiyanlaşmaları sonucu yaşadıkları Hristiyan milletler içinde asimile olarak “Türk olma” misyonlarını kaybetmişlerdir. “Türk olmak” özelliği ve misyonu ile zamanımıza kadar gelen Türkler, Müslüman Türkler olmuştur.

İslamiyet’in Türklerin milli karakter ve kimliklerine en yakın din olması, onların kolaylıkla ve kendilerinin isteyerek Müslüman olmalarına yol açmış, bunun sonucu, Türklerin kendi milli emellerinde bulunan “Kızıl Elma Ülküsü” nün (Türkün fetihlerle dünyayı idare ülküsü), yerini İslamiyet’in “İla-yı Kelimetullah Ülküsü” (İslam’ın hakimiyetini fetihlerle dünyanın dört bir tarafına yayma ülküsü) almış, Türkler zaten “fetihiçi ve savaşçı” bir millet olduklarından İslamiyet’in cihanşumül ülküsünün argümanlarından olarak “cihat ruhu” nun da Türklerin “Savaşçı ruhu” nu takviye etmesi, onları Müslüman olmaları ile, dünyada yeni bir fetihçi ve savaşçı ortama hazırlamak için doping etkisi yapmıştır ki, bu da Türklerin Müslüman olarak bu sefer de Karadeniz’in güneyinden hareketle Ortadoğu, Anadolu ve Balkanlar üzerinde tarihlerinde “II. Dönem” dediğimiz göç dalgasının başlaması yeni ve büyük devletleri kurmalarına yol açmıştır ki, bu devletler Büyük Selçuklu ve Osmanlı Devletleri olmuştur.

Türklerin Balkanlarda II. Dönem Roller ve Menkus Talihleri

Balkanlarda art arda yaşanan iki Menkus talih: Karadeniz’in kuzeyinden hareketle Balkanlara gelen Şamanist Türkler, 375 - 1250 zaman diliminde 875 yıl süreyle rollerini oynayarak buranın tarihini yaparlarken, Karadeniz’in güneyinden hareketle Balkanlara gele Müslüman Türkler de burada 566 yıl (1356 - 1912) rollerini oynayarak buranın tarihini yapmışlar, onların Balkanlardaki kaderleri de Şamanist Türkler gibi “Menkus talih” in tecellisi şeklinde son bulmuştur.

Türklerin İslam Dünyası ve Anadolu’ya hâkimiyetleri: Balkanlarda Türklerin I. dönem rolleri ve tarihleri, İslam dünyası ve Anadolu’ya hâkim olmalarının ardından Osmanlı Devleti zamanında 1356’de Rumeli’ye geçişleri ile birlikte yaşanmaya başlanmıştır.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in mesajları ve dâhiyane devlet adamlığı⁹ sayesinde Arabistan yarımadası çöllerine sıkışmış kalmış Bedevi hayatı yaşayan Arap kabilelerinin ruhsallık ve kültürde birlikteliklerinin sağlanması ve onlara yüksek bir emel - ülkü olarak da İla -yı Kelimetullah davasının (İslâmiyet'in hâkimiyetini dünyanın dört bir tarafına yaymak) kazandırılması sonucu, küçük bir çöl devleti halinde yaşayan Araplara büyük atılım yaptırarak tarihlerinde ilk ve son defa olarak Asya ve Afrika'ya yayılmış, sınırları batıda Atlas Okyanusundan doğuda Çin seddine, kuzeyde Toros dağlarından güneyde Habeşistan'a (bugünkü Etiyopya) kadar uzanan "Büyük Arap İmparatorluğu" nu kurmalarına sebep olmuştur.

Arap Devletinin büyümesi kendisini Hz. Muhammed Dönemi, Dört Halife Dönemi, Emeliler ve Abbasiler Dönemi şeklinde dört dönem halinde göstermiştir.

Hz. Muhammed dönemi, Medine -Mekke ana hinterlandında Arap devletinin kuruluş dönemi olmuş, Dört Halife dönemi Yemen, Suriye, Mısır, Irak ve "Fars diyarı" denilen ve yönetimine Fars Kralı Kisra'nın hâkim olduğu devletin yıkılması sonucu İran'ın hâkimiyete alınmasıyla Arap Devleti imparatorluk halini almıştır.

Kuzey Afrika'nın ve Güney İspanya'nın fethi yanında, Horasan, Mavürannehir gibi Türk ülkelerinin de Arap imparatorluğuna dâhil edilmesi onu iyice büyüttüştür.

Araplar, "Bizans diyarı" olan Anadolu'yu ve Bizans'ın Başkenti Konstantinopolis'i de (İstanbul) fetih ile imparatorluklarını en son sınırlarına ulaştırmak istemişlerse de bunda başarılı olamamışlar, bu uğurdaki karadan ve denizden yaptıkları 9 sefer sonuçsuz kalmış, Anadolu'nun, Balkanlar, Kafkaslar ve Karadeniz'in kuzeyinin Müslümanlaştırılarak İla -yı Kelimetullah davasının buralarda gerçekleştirilmesi Müslüman Türklere nasip olmuş, bu yönde Araplar İslâmiyet'in hâkimiyetini ancak Toros dağlarına kadar götürebilmişlerdi.

Türkler, Müslümanlıkla ilk defa ülkelerine gelen Arap tüccarların propagandaları sayesinde tanışmaya başlamışlar, ardından ülkelerine yönelik Arap fetihleri onu daha iyi tanımalarına sebep olmuş, Şamanist Türklere 900'lü yılların başlarında kitleler halinde Müslüman olmaya başla-

malarına bakılırsa, onların Müslümanlaşma süreci ortalama 185 yıl (715 - 900) yıl sürmüştür.

Türklerin Müslüman olmasının Arap Devletinin tam inhitat (gerileme ve çökme) dönemine rastlaması, onların İslâm dünyasına "taze bir kan" ve yeni bir "zinde güç" olarak girmelerine sebep olmuştur.

921'de İdil Bulgarları toptan Müslüman oldular. 950'li yıllara gelindiğinde Kaşgar, Balasagun, Talas şehirlerini idaresinde bulunduran Karahanlı hanedanından Saltuk Buğra Han İslâmiyet'i kabul etti. Bunu, Aşağı Seyhan boylarında oturan Oğuz Türklerinin Müslüman olmaları izledi. Oğuzlar, Selçuklu ve Osmanlı devletlerini kuracaklardır.

"Selçuklu Devleti", önce "İran Selçukluları" halinde İran'da Selçuk Bey tarafından kuruldu. Bu sırada merkezi Bağdat olan Arap Abbasi Devleti veya Halifeliği, tarihinin en karanlık günlerini yaşamakta olup içte mezhep esasına dayalı Fatimilerle (Şiilik esaslı) mücadele yanında, Bizans'ın artan tazyiklerine maruz kalıyordu. Bu durum karşısında, bölgeye taze bir güç olarak gelmeye başlayan Müslüman Türklere "kader birliği" ni kendisine en uygun olarak gören Abbasi Halifesi, 1058'de sarayında yapılan bir törenle İslâm dünyasının askeri ve siyasi hâkimiyetini Türklere teslim etti. "Devir teslim merasimi Bağdat'ta Halifenin sarayında oldu. Tuğrul Bey, ümerası ile beraber silahsız olarak sarayın kabul salonuna gitti. Abbasilerin siyah elbisesini giymiş olan halifenin huzurunda yer öptü, kendisi için hazırlanan bir tahta oturdu ve onu Müslümanların en büyük padişahı ilan eden beyannamenin okunuşunu dinledi. Artık İslâm İmparatorluğunun bir ruhani reisi olmaktan başka bir şey olmayan halife, Selçuklu hükümdarına, Arap ve Acem (İran) ülkelerinin hâkimiyetini verdiği dair işaret olmak üzere başına iki taç koydu ve beline muhteşem bir kılıç kuşattı. Tuğrul Bey'e üst üste çok değerli

(9) Hz. Muhammed, dâhiyane devlet adamlığı sebebiyle "Tarihte gelmiş geçmiş en büyük devlet adamı kimdir?" anketini yapan bir uluslararası kuruluşun listesinin en başında yer almıştır. Bizim tarihimizde Mustafa Kemal Paşa da onun dünyanın en büyük devlet adamı olduğunu sofrasında söylemiştir. Sofrasındakilere sorar: "Dünyanın en büyük devlet adamı kimdir?" Etrafındakilerin çoğu ona dalkavukluk yaptıkları, yaranmak istedikleri için "Paşam sensin" derler. Kaşlarını çatarak buna itirazını ortaya koyar. Bunun üzerine bazıları "Fatih Sultan Mehmet'tir, I. Napolyon'dur, Bismark'tır vb. şeklinde sıralamaya başlayınca, bunları da kabul etmeyen Paşa, en sonunda şunları söyler: "Dünyanın en büyük devlet adamı Hz. Muhammed'dir. Baksanıza, koyduğu prensipler, 1400 yıldan beri halen geçerliliğini koruyor ve dünyanın yarısına hükmediyor."

yedi kaftan giydirdi ve İslâm dünyasının yedi hit-tasında doğmuş yedi köle hediye etti. Merasimde bulunanlara Tuğrul Bey, Şark ve Garp sultanı ilan edilmek suretiyle merasime son verildi.”¹⁰

Bu olup bitenlerin ardından Tuğrul Bey, adına para bastırmak suretiyle yeni bir İslam imparatorluğunun kurulmuş olduğunu ilan etti. Irak ve Mısır’daki Fatimiler tehlikesini ortadan kaldırarak buraları devletine bağladı ve ardından Anadolu’nun fethine geçildi.

Selçuklu Sultanı Alp Arslan’ın 1071’de Malazgirt’te Bizans İmparatoru Romagenos Diogenes’i ağır bir yenilgiye uğratması Anadolu kapılarını Türklere açtı. Bizans’ın hâkimiyetinde bir “küffar diyarı” olan Anadolu, İslâm’ın İla-yı Kelimetullah davasını kendilerine dava edinen Türk akıncılarının yeni hedefi oldu. Bu ruh ve dinamizmle Anadolu Ege, Akdeniz kıyılarına kadar en kısa zamanda Müslüman Türklerin eline geçti.

Anadolu’nun Türkleşme ve İslâmlaşma-ya başlaması Doğu ve Batı Hristiyan dünyasını korkuttu. Doğu Hristiyanlığının başı Ortodoks Bizans, Batı Hristiyanlığının başı Roma’da Katolik Papa ve Katolik devletlerden Türklerin Anadolu’dan çıkarılması için yardım istemesi üzerine Haçlı Seferleri başladı. 1096’da birincisi başlayan Haçlı seferlerinden olarak 1254’e kadar tam Selçuklular Anadolu’dan atmak ve giderek Kudüs’ü Müslümanların elinden almak için 12 Haçlı seferi düzenlendi.

Selçuklu sultanları, kendi asker sayılarından kat kat üstün Haçlı askerlerini durdurmak için bir meydan muharebesi vermekten ziyade, onları Anadolu içlerinde gerilla savaşları vererek yok ettiler. Kudüs’e ulaşabilenler burada bir krallık kurdular. Bunun ömrü kısa oldu. Kudüs, Eyyübiler Devlet Başkanı Selahattin Eyyübi tarafından geri alındı.

Türklerin Rumeli’ye Geçişleri ve Balkanlarda Kurdukları Hâkimiyet

Büyük Selçuklu Devleti kurulduğu zaman Anadolu yarımadası tamamen Türklerin eline geçti. Bu devlet yıkılınca, “Anadolu Selçuklu Devleti” kuruldu. Moğol saldırıları sonucu onun yıkılması da Anadolu’da 17 beylikten ibaret “Anadolu Beylikleri Dönemi”ni başlattı. Bu beylikler içinde Os-

manlı Beyliği, merkezi Söğüt olan Bizans’la sınır bir beylikti. Onun bu özelliği, zaten öteden beri Müslüman Türkler için İla-yı Kelimetullah davası uğrunda bir gaza ve fetih alanı olan Bizans üzerine yeni akınlar için uygun bir fırsat alanı oldu. Bu uğurda yanıp tutuşan gazi dervişler ve Türk göçleri yoğun olarak Osmanlı Beyliği üzerine yöneldiler. Ertuğrul ve Osman Bey zamanlarında Bursa Bizans’ın elinden alınarak burası Osmanlı Devleti’nin ilk başkenti oldu ve Osmanlı sınırları, yeni fetihlerle, Marmara denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları kıyılarına kadar dayandı.

Osmanlı Beyliği, yaptığı yeni fetihler ve aldığı yeni Türk göçleri ile artık kabuğuna sığmaz hale gelmiş, Rumeli’ye geçerek Balkanlarda yeni fetihler yapmak ve topraklar kazanmak emeli kendisini göstermişti. Üstelik burası da bir “küffar diyarı” olup Müslüman Türkler için yeni bir gaza alanı idi.

Şamanist Türklerden sonra Müslüman Türklerin Süleyman Paşa komutasında 1356’da Gelibolu yarımadası üzerinden Rumeli’ye geçmeye başlamaları üzerine, Türklerin Balkanlarda 566 yıl sürecek olan II. Dönem serüvenleri başlamış oldu.

Müslüman Türkleri Balkanlardan atmak için 6 Haçlı Seferi: Türklerin en kısa zamanda Gelibolu yarımadası, Doğu Trakya, Edirne’yi ele geçirmelerinin ardından 1364’de Gümölcine ve Filibe’yi almaları, başta Roma’da papalık olmak üzere bütün Batı Hristiyan dünyasını Türkleri Balkanlara sokmamak ve onları buradan atmak için harekete geçirdi. Bu uğurda birinci Haçlı Seferi, Papa V. Urban’ın teşviki ve liderliğinde, Macar Kralı Layoş başta olmak üzere Bulgarlar, Sırp, Eflak Prensi ve Bosna Krallığının katılımıyla 100 kişilik bir Haçlı ordusunun yola çıkarılması ile başladı. Haçlı ordusu Meriç nehrini geçmiş, dağıtılması için Sultan I. Murat’ın gelmesi bekleniyordu. Osmanlı akıncı beylerinden Hacı İlbeyi, onu beklemeden Haçlıların ihtiyatsızca hareketleri ve sarhoşluğundan faydalanarak bir gece baskını yapmak suretiyle onları darmadağın etti. Sırp sındığı Zaferinin kazanılması sonucu Osmanlı Başkenti 1365’de Edirne’ye taşındı.¹¹

(10) İsmail Hami Danişmend, *Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?* Milli Ülkü Yayınları, Konya, 1976, s. 254 (L. A. Sedillot, *Historie Generale Des Arabes*, Paris, 1877, C. I, s. 272’den nakil).

(11) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1979, s. 162.

Sırsındığı zaferi, Türklerin Balkanlarda ilerlemeye devam etmesi, Sırları telaşa düşürmüş, Bizans İmparatoru Yoannis Paleologos da tedirgin olmuş, Avrupa'yı yeni bir Haçlı seferine teşvik için Roma'ya kadar giden imparator, seferi temin için Katolik mezhebine girdiğini bile ilan etmiş, düşmanı Sırlarla anlaşmıştı. Ordusunda Eflak Prensi de bulunduğu halde harekete geçen Sırp Kralı Duşan, Osmanlı ordusu ile 1374'de Meriç boyunda Çirmene'de karşılaşmış, Sırlar mağlup edilmiş, bunun sonucu, Sırbistan, Osmanlı Devletine yıllık vergi vermeye başlayarak onu metbuu tanımıştır.¹²

Çirmene zaferinden sonra Balkanlarda Türkleri artık kimse durduramaz hale gelmiş, Türk fetihleri ve nüfuzu Adriyatik kıyıları, Mora ve Tuna'ya kadar uzanmış, Bulgaristan ve Sırbistan Krallıkları "can çekişen devletler" haline gelmişlerdir.

Sultan I. Murat, Anadolu'da Karamanoğlu ile mücadele ederken onunla ittifak yapan Bosna Kralı'nı cezalandırmak için Kula Şahin Paşa komutasında 20 bin askeri Bosna'ya sevk etmişti. Paşa, 30 bin kişilik Sırp-Bosna ordusuna 1388'de Niş yakınlarındaki Ploşnik'te yenildi. Bu yenilgi, Haçlılara cesaret vermiş, III. Haçlı Seferi hazırlıklarına sebep olmuştu.¹³

Yeni Haçlı ordusu, geniş katılımlı bir ordu olup, Macaristan, Lehistan, Sırbistan, Eflak (Romanya), Buğdan (Moldavya), Hırvatistan, Bohemya, Bosna, Arnavutluk Prensleri, Çekler, Karadağlılar, Slovenler, Slovaklar, Makedonyalılar ve can çekişmekte olan Bulgaristan Krallığının ordularının katılımı sonucu kurulmuştu. Harpten önce Ali Paşa, 30 bin kişilik kuvvetiyle Bulgaristan üzerine yürüyerek, Bulgarları ezmış, Bulgar ordusunun Haçlı ordusuna katılmasını engellemişti.

Sultan I. Murat, Haçlı ordusunu karşılamak için Anadolu'dan Rumeli'ye geçti. İki ordu 20 Haziran 1389'da Kosova'da karşılaştı. Haçlılar sekiz saat içinde imha edildiler. Sultan, harp meydanında gezerken yaralı bir Sırp asilzadesi tarafından hançerlenerek şehit edildi.

Kosova zaferini müteakip, Balkanlarda şu alanlar kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine alındı: Gelibolu yarımadası, Batı ve Doğu Trakya, Bulgaristan (önceden vergiye bağlanmıştı), Güney Yunanistan, Makedonya, Tesalya, Kosova. Niş

(Güney Sırbistan), Doğu Arnavutluk, Doğu Karadağ, Dubrovnik Cumhuriyeti, Dobruca Prensligi, Sırbistan Prensligi (Kuzey Sırbistan) ve Dalmaçyanın güneyinden bir parça üzerinde Türk hâkimiyet ve nüfuzu kurulmuştu.¹⁴

Kosova zaferinden sonra Sultan Yıldırım Beyazıt Anadolu ve Rumeli'de yeni fetihlere girişti. 1391'de Tuna'nın kuzeyine geçerek Eflak'ta Türk hâkimiyetini kurdu. 1392'de Selanik Venediklilerin elinden alındı. Arnavutluk ve Epir fetihholundu. 1397'de de Venedikliler Attika ve Mora yarımadalarından çıkarıldılar.

Osmanlı Devletine karşı, "en büyük Haçlı Seferi" denilen 1396 Niğbolu Savaşı'nın sebebi, Sultan Yıldırım Beyazıt'ın Sırbistan'ı fethiyle Macaristan sınırına dayanması ve Avrupa'da şöhretini korumaya devam eden Bizans'ın Sultan tarafından muhasaraya alınmasının burada uyardığı umumi heyecan idi. IV. Haçlı Seferi şöyle ortaya çıktı: "Macar Kralı Sigismund ile Bizans İmparatoru Paleologos'un Avrupa'dan yardım istemeleri ve Papa IX. Bonifacius'un Katolik hükümdarlarını bir Haçlı seferine davet etmesi işte bu vaziyetten dolayı artık tesirsiz kalmamış ve başta Fransızlar olmak üzere birçok Avrupa milleti silaha sarılmıştır. Bu suretle Fransa, İngiltere, İskoçya, Almanya, Polonya, Bohemya, Avusturya, Macaristan, İtalya, İsviçre, Belçika, Venediklilerle Rodos Şövalyeleri'nden büyük bir Ehl-i Salip ordusu toplanmıştır."¹⁵

130 bin kişilik Haçlı ordusunun 60 binini Macaristan ordusu teşkil ediyor, başkomutanlığını da Macar Kralı Sigismund yapıyordu. Türk ordusu 70 bin kişi idi.

Haçlı ordusu, Tuna'nın güneyinde bulunan Niğbolu Kalesini 10 Eylül 1396'da kuşattı. Durumu haber alan Yıldırım Beyazıt ordusu ile buraya yürüdü. 25 Eylül'de Haçlı ordusu hilal şeklinde sarılarak imha edildi. 100 bin haçlı kılıçtan geçirildi. Sigismund güçlüğüle Tuna'yı geçip canını kurtardı.¹⁶

Osmanlı Devletinin, Balkanları fethi süresince yaşanan en son Haçlı seferi 1444'de or-

(12) Danişmend, C. I, s.53.

(13) Yılmaz Öztuna, Başlangıcından Günümüze Kadar Osmanlı Tarihi, C. III, Hayat Yayınları, İstanbul, 1967, s. 57.

(14) A.g.e., s.65.

(15) Danişmend, C. I, s. 164-165.

(16) A.g.e.,s. 104-105.

taya çıktı. Buna sebep, Macaristan içlerine kadar giren Türk akıncı birliğinin Macar asilzadelerinden Hunyadi Janos tarafından 1442'de iki defa yenilmesi oldu. Bu zaferleri Jaños'un Avrupa'daki ününü artırmış, yeni bir Haçlı seferi düşüncesini doğurmuştu. Hedef, Türkleri Avrupa'dan uzaklaştırmak ve can çekişen Bizans'ı kurtarmaktı. Yeni sefere katılanlar şunlardı: Papalık, Bizans, Macaristan, Leh, Litvan, Çek, Hırvat, Slovak, Sloven, Fransa, Venedik, Eflak, Buğdan, Bosna, küçük İtalyan devletleri, Arnavutluk ve Dubrovnik Cumhuriyeti. Türk ordusu yenilirse, Avrupa'nın taksimi de yapılmıştı: Avlonya limanı Dubrovnik'e, Selanik ve Gelibolu yarımadası Venedik'e, Trakya ve Yunanistan Bizans'a verilecek, Bulgaristan bir krallık haline getirilecek, kralı Hunyadi Janos olacaktı. Makedonya'nın geleceği belli değildi. Bulgaristan veya Macaristan'dan birine bağlanacaktı. Bosna'nın Türkler elinde bulunan kısmı Bosna Krallığı'na geri verilecek, Dobruca Eflak'a dâhil edilecekti.

Sultan II. Murat, Haçlı ordusunu 10 Kasım 1444'de Varna'da karşıladı. Çetin bir savaş oldu. Haçlılar, Osmanlı ordusunun sağ ve sol kollarını bozdularsa da Sultan'ın bulunduğu merkez metanetini korudu. Merkezi de bozmak için ihtiyatsızca giren Haçlı ordusu çembere alınarak imha edildi.

Varna Savaşı, Osmanlı'nın Yükseliş Devri'nde VI'ncı ve son Haçlı seferi oldu. Ardından, Osmanlı tahtına çıkan Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u 1453'de fethederek Bizans'a son verdi. Osmanlı'ya tabiiyet halinde bağlı olan Bosna ve Sırbistan birer Osmanlı vilayeti haline getirildi. Eflak ve Buğdan ise tabiiyete alındı.

Osmanlı Devleti'nin Orta ve Kuzey Avrupa mücadelesi: Fatih Sultan Mehmet zamanında, Balkan ülkelerinin tamamı Osmanlı yönetimine alınmıştı. Fatih'ten sonra gelen Osmanlı sultanlarının hedefi Orta ve Kuzey Avrupa'da hâkimiyet kurmak oldu.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'a karşı kazandığı 1526 Mohaç Meydan Muharebesi ile adı geçen ülke Osmanlı hâkimiyetine girdi. Avusturya'nın burası üzerinde emeli vardı. Kanuni, Avusturya üzerine düzenlediği birkaç sefer sonucunda onu bundan vazgeçirdi ve üstelik Avusturya'yı yıllık vergiye bağladı. Kanuni zâma-

nında Türk hâkimiyetine Orta Avrupa da dâhil edilmiş, Lehistan ve Ukrayna'nın da Osmanlı'yı metbu tanınması üzerine bu hâkimiyet Kuzey Avrupa'ya şâmil hale gelmişti. Rusya, zaten Kırım Hanlığına yıllık vergi veriyordu.

Orta Avrupa üzerinde Kanuni'den sonra da toprak kazançları devam etti. Avusturya'dan 1595'de Estergon, 1596'da Eğri, 1598'de Yankkale, 1600'de Kanije kaleleri alındı. 1663'de Uyvar kalesinin alınmasıyla Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki fetihleri zirveye çıkmıştı. Bundan sonra zirveden düşüş ve toprak kayıpları başlayacaktır.

Balkanlarda Türk Fetihlerini Kolaylaştıran Sebep

1-Bizans'ta yaşanan taht kavgaları: Türklerin Rumeli'ye geçişinin en başta gelen sebeplerinden birisi, Bizans'ta yaşanan taht kavgaları olmuş, bu kavganın taraflarından birisi olan Yoannis Kantakuzinos, Doğu Trakya'da devam eden bu mücadelede kendisi kazanması için Osmanlı Sultanı Orhan Gazi'den ve Sırlardan yardım istemiş, Süleyman Paşa komutasında 6 bin kişilik askeri birliğin Gelibolu'ya geçmesinin sebebi ona yardım için olmuş, Türkler, Rumeli'ye geçtikten ilerlemelerini sürdürmeye devam etmişlerdir.¹⁷

2- Balkanlarda yaşanan ekonomik buhran: Türkler Rumeli'ye geçtiklerinde buradaki Bizans'ın idari ve ekonomik düzeni, özellikle toprak düzeni iyice bozulmuştu. Türklerin kendi yönetimlerinde bu düzeni köylüler lehine bozmaları onların bunlar tarafından "kurtarıcı" olarak karşılanmalarına sebep oldu. "On üçüncü yüzyılın sonlarında ve on dördüncü yüzyılın başlarında Bizans şehirleri ekonomik ve siyasi bakımdan parçalanmıştı. Rakip hükümdarlar ve savaşçı asilzadelerin idaresinde halkı soyan ve dini kavgalarla yıpranmış olan Balkan yarımadası istilaya elverişli idi. Toprakların büyük bir kısmı manastırların ve malikânelerinden uzak yaşayan arazi sahiplerinin elinde idi. Türkler, ülkeyi ele geçince, toprağı yoksul köylülere dağıttıkları için halk onları kurtarıcı gibi karşıladı. Büyük toprak sahiplerini ortadan kaldıran Türkler, Balkanlarda derebeyliğe son verip küçük çiftçilere geniş imkânlar tanıdı-

(17) Danişmend, C. I, 24.

lar. Toprağa kavuşan köylü, Türk idaresini memnuniyetle kabul edip sadakatle bağlandı.”¹⁸

3-Hristiyanlar arasında mezhep kavgaları: Roma’da Hristiyanlığın Katolik Mezhebinin başı Papalık, Doğulu Hristiyanların Ortodoks mezhebi halinde kendisinden ayrılmasını hazmedememiş, bu mezhep, Batı Roma’dan bir ayrılık ve farklılık unsuru olarak Doğu Roma’nın (Bizans) resmi mezhebi haline gelince, Anadolu ve Balkanlarda ona tabi Hristiyan unsurlardan Grekler ve Slavlar (Bulgarlar, Sırlar, Karadağlılar) da Ortodoks olmuşlardı.

Papa’nın nüfuzundaki Katolik Venedik Cumhuriyeti ve Katolik Macar Krallığı öteden beri Bizans’ın Balkan vilayetlerini ele geçirmek suretiyle hâkimiyetlerini bütün Balkanlara yaymaya devam ederlerken, Papa’nın teşvikiyle Ortodoks halkı baskı ve zulme başvurarak Katolik yapmaya çalışıyorlardı. İşte Balkanlarda Hristiyanlar arasında yaşanan bu mezhep çatışmaları ve zulümleri de Türklerin bütün dinlere ve mezheplere hoşgörülü yönetimi karşısında Ortodoks Hristiyanlar nezdinde Türk yönetiminin kurtarıcı olarak karşılanmasının diğer bir büyük sebebi oldu. “Bu yönetim biçimi öyle cazipti ki, çok sayıda Hristiyan halk Batının Hristiyanlarına karşı Müslüman fetihlerden yardım istiyorlardı.”¹⁹ “Katolik baskısından bıkan Bulgaristan, Bosna -Hersek, Arnavutluk ve Sırbistan halkı Türk idaresini tercih ettiler.”²⁰

Balkanlardaki Grek (Yunan) unsurunu teşkil eden Rumlar da Bizans’ın bozulmuş yönetimi ve üzerlerinde devam etmekte olan Katolik Venedik ve Katolik Frank zulüm idareleri karşısında Türklerin âdil yönetimini tercih etmişlerdi. “İmparatorluğun Avrupa tarafındaki Rumlar sayıca Türklerden üstün bulunmaktaydılar. Fakat verilen mezhep müsaadeleri ve sağlanan mal ve can emniyeti, Rumları yeni âmirlerine pek az bir zaman zarfında alıştırmış ve padişahın hâkimiyetini bütün Hristiyan devletlerinin idaresine tercih ettirmiştir. Hakikaten Rumlar, Bizans’a karşı düşmanca harekete ederek ve Yunanistan’a bitişik araziye almak isteyen Frankların ve diğer taraftan da Venediklilerin zalimce muamelelerinden bıkmış olduklarından Osmanlı fetihlerini birçok yerlerde bir kurtarıcı ve koruyucu olarak karşılamışlardı.”²¹

Ege adalı Rumlar yanın da Kıbrıslı Rumlar da Türk idaresini Venedik zulmü karşısında kurtarıcı olarak karşılamışlar, bütün Rumların genelde kendi istekleriyle Osmanlı yönetimine girmeleri sebebiyle, Osmanlı İmparatorluğundan Müslüman Türklerden sonra Hristiyan nüfus kesafetini Hristiyan Ortodoks Rumlar teşkil etmişler, hele Osmanlı’nın Rum etnikesinin hâkim olduğu Bizans İmparatorluğunun tebaası Rumları 1453’de İstanbul’un fethi sonucu kendi himâyesine alması ve üstelik de Bizans yönetiminden alınan Osmanlı yönetim örnekleri ile Osmanlı İmparatorluğu bin nevi Türk-Rum İmparatorluğu özelliği kazanmıştı. Dil bilmeleri sebebiyle Osmanlı diplomasisinde Fenerli Rum Beyleri hâkim bir unsur olarak yer almışlar, denizci bir millet olmaları sebebiyle de Rumlar, Osmanlı ticareti ve ekonomisinde önemli bir unsur haline gelmişlerdi.

4-Balkanlarda Müslüman olan unsurlar: Gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı devletleri döneminde Anadolu’da âdil Türk yönetimden memnun olmaları sebebiyle birçok Hristiyan Rumun Müslüman olması yanında Balkanlarda da Rumların yanında Bulgar ve Sırlardan da aynı sebeplerden Müslüman olanlar olmuş, burada asıl Müslümanlaşan kitleyi Boşnaklar ve Arnavutlar teşkil etmişlerdir. Böylece, Müslüman Arapların ancak Toroslara kadar getirebildikleri İla-yı Kelimetullah davasını buradan alarak, Anadolu ve Balkanlar üzerinden Viyana önlerine kadar getirmek Müslüman Türklere nasip olmuştu.

İslâmiyet’te başka dinden olmayanları Müslüman yapmak için zorlama yoktur. Arapların dışındaki birçok milletin Müslüman olmasında ana etken, tebliğ ve Müslümanların örnek yaşayışları olmuştur. Balkanlarda Müslüman Türklerin örnek yaşayışları ve hâkim oldukları toplumlara getirdikleri âdil düzene imrenmeleri sonucu büyük ölçüde Müslüman olan iki unsur Boşnaklar ve Arnavutlar olmuştur.

Bosna -Hersek’te yaşayan Boşnaklar, Hristiyan olmalarına rağmen, Hristiyanlığın ne Katolik ne de Ortodoks mezheplerine dâhil olmayıp

(18) Raphael Lewis, Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat, Çev. M. Poroy, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1973, s. 11.

(19) C. W. Woodhouse, Britain and the Middle East, Librairie Minard, Paris, 1959, s. 15.

(20) George W. Hoffmann, The Balkans in Transition, D. Van Nostrand Co., New York, 1963, s. 48.

(21) T. W. Arnold, İntişar -ı İslam Tarihi, Çev. H. Gündüzler, Akçağ Yayınları, Ankara, 1971, s. 217.

Balkanların Anadolu Benzeri "Türk Vatanı" Haline Getirilememesi

Tarihte farklı unsurların aynı din ve mezhebe sahip olmaları demek, aralarında kültür ve ideal birliğinin kurulmasına sebep olmak ve bu sebepten ırkları farklı olsa bile inanç birliğinin etkisinde birbirleriyle kavgalı olmadan kardeş gibi geçinmelerine sebep oluyordu. Bunun anlamı, "ideoloji kardeşliği"nin "salt ırk kardeşliği"nden üstün olması veya ona denk olması demektir. Bu sebepten Boşnak ve Arnavutların Müslüman olmaları, Balkanlarda Müslüman Türklerin kendilerine isnat edilebilecek iyi bir kaynaşmış ve tabii müttefik unsurlar bulmalarına sebep olmuş, Osmanlı tarihinde ortalama 30ar bin kişilik düzenli Bosna ve Arnavut Müslüman ordusu, Türklerin Balkanlardaki mücadelelerine yardım etmiş ve burada uzun bir süre tutunmalarını sağlamış, Osmanlı Balkanlarda yıkılır, Türkler buralardan çekildikçe en son yıkıldıkları ve çekildikleri ülkeler din beraberlikleri sebebiyle Bosna - Hersek ve Arnavutluk olmuş, hatta, Boşnaklar ve Arnavutlar Müslüman olmaları sebebiyle ve Müslüman olmak da Avrupa'da Türk = Müslüman olarak algılandığı için koşulları Hristiyanlardan zulüm gören pek çok Müslüman Boşnak ve Arnavut, kendileri

için de daha huzurlu yaşama yeri olan Anadolu'ya Müslüman Türk kardeşleri gibi göç etmişlerdir. Bugün Anadolu'da hatırı sayılır bir Boşnak ve Arnavut nüfusu mevcut olup, hemen hemen tamamı Türklere her alanda adapte olarak onlarla kaynaşmışlardır.

Müslüman Türklerin Selçuklular zamanında Anadolu'yu "Anavatanları" haline getirme eylem ve süreci tamamlanırken, bu sefer de Anadolu'dan göçlerle Osmanlılar zamanında Balkanları "İkinci Anavatanları" haline getirme şansları varken, bu şans çeşitli sebeplerden kaybedilmiş, bu giderek Balkanlarda son Haçlı seferi olan 1912 Balkan Harbi sonucu Türklerin bütün Balkanlardan göçe zorlanmaları ve soykırıma tabi tutulmaları sonucu tamamen "Menkus talih"e dönmüştür.

Menkus talihin birinci sebebi, Müslüman Türklerin Balkanlarda Anadolu'da sağladıkları büyük nüfus kesafetini sağlayamamalı olmuştur. Anadolu'ya en yakın yerler Batı, Doğu Trakya ve Doğu Rumeli gibi % 80 kesafet sağlamalarına rağmen, Balkanlarda kaldıkları tek yer Doğu Trakya olmuş, Batı Trakya ve Doğu Rumeli çeşitli sebeplerden kaybedilmekten kurtarılamamıştır.

İkinci sebebi ise, Müslüman Türklerin Balkanlarda kendileri dışındaki milletleri zorla ve baskıya dayalı olarak asimile politikası uygulamalarından kaynaklanmıştır. Osmanlı sultanlarından Yavuz Sultan Selim, Osmanlı sultanları içinde ilk halife olması ve onlara nazaran daha radikal bir "İslâmcı siyaset" takip etmesinin etkisinde, Türkler açısından Balkanların geleceğini düşünerek, burasının sürekli elde tutulabilmesi için bütün halklarının Müslümanlaştırılması siyasetini gündeme getirmiştir.

Bu projesinin yürürlüğe konulabilmesi için Şeyhülislam Zembilli Ali Efendi'den bir fetva almak isteyen Yavuz Sultan Selim, ondan "Peygamber'in 'dinde zorlama yoktur' tavsiyesi gereğince Şeriat'ın reşit olan herkesin zorla dinlerinden döndürülmesini men ettiği" yönünde fetva alınca bu projесinden vazgeçmiştir.²²

Yavuz Sultan Selim'in projesi gerçekleşse idi ne olurdu? Hiç şüphesiz Balkanların ve Türk-

(22) Ernest Jackh, Yükselen Hilal, Çev. P. Kuturman, Uğur Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 101.

lerin tarihi bir başka yazılır, Balkanlarda Türklerin "İkinci Menkus Talih" yaşanmazdı.

Balkanlardan Türk Geri Çekilmesinin Başlaması

1683 Viyana Bozgununu dönüm noktası olarak: Hristiyanların, Türkleri Balkanlardan atmaya yönelik son Haçlı seferi 1444'de yapılan sefer olmuş, Varna'da ağır bir yenilgiye uğrayan Hristiyanlar artık Türkleri Balkanlardan atmak ümitlerini kesmişlerdi.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da aldığı ilk askeri yenilgisi, 1683 "Viyana Bozgunu", Türklerin Orta Avrupa, Tuna boyu ve Balkanlardan çekilmeye başlamalarının ilk dönüm noktası veya kırılma noktası olmuştur. Bu yenilgi sonucu, 1444 Haçlı seferinden sonra Hristiyan dünyasında Türkleri Avrupa'dan atmanın ümidi yeniden doğdu. Bunun sonucu adına "Haçlı Koalisyonu - Mukaddes İttifak" denilen büyük bir Haçlı seferi ittifakı kuruldu. Bu ittifaka katılan devletler şunlardı: Avusturya, Lehistan, Venedik, Papalık, İspanya, Malta Şövalyeleri, Rusya ve Fransa. Böylece, tarihte Osmanlıları Avrupa'dan atmak için "En büyük Haçlı ittifakı" doğmuş oluyordu.

Osmanlı Devleti, "Mukaddes İttifak" la 1699'a kadar tam dört cephede savaştı. Müslüman Türklerin Karadeniz'in güneyinden Batı'ya doğru 1071 Malazgirt Zaferi ile başlayan ileri hareketi, 1683 Viyana Bozgunu sonucu 611 yıl sonra durdurulmuş, bu müddet içinde Müslüman Türk saldırıları karşısında "müdafaa stratejisi" takip eden Ortodoks ve Katolik Hristiyan dünyası, bu stratejiyi terk ederek "saldırı stratejisi" takibine başladı. Türkler ise, müdafaa ve kaybettikleri toprakları geri almak stratejisine yöneldiler.

1697'ye gelindiğinde Mukaddes İttifak - Osmanlı savaşları sonucu taraflar savaşa savaşa yorulmuşlar, bütün cephelerde sükûn başlamıştı. Savaşa daha fazla devam edemeyeceğini anlayan Osmanlı Devleti sulh isteyince 16 Ocak 1699'da Karlofça Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez kazandığı toprakları kaybetmeye başladı. Orta Avrupa ve Balkanlarda kayıpları olarak, Macaristan'ın büyük bir kısmı, Slovakya, Slovenya, Hırvatistan ve Transilvanya Avusturya'ya, Mora Yarımadası ve

Dalmaçya kıyıları ise Venedik'e verildi. Buraların elden gitmesi ile birlikte, buralarda yaşayan Türklerin Anadolu'ya göçleri başladı ve ikinci Menkus talihin ilk hareketi kendisini bu şekilde gösterdi.

Çarlık Rusyasının Osmanlı Devleti'nin kabir kazıcılığına soyunması: Balkanlarda Müslüman Türklerin Menkus talihini etkileyen asıl unsur, "Kuzeyden Gelen Tehdit" Çarlık Rusyası oldu. M. S. 862'de Karadeniz'in kuzey batısındaki Kiev şehri ve civarında küçük bir kara devleti olarak tarih sahnesine çıkan Slav ırkından olan Rusların, Hristiyanlığı adı geçen tarihe denk düşen yıllarda kabul etmeleri ve Ortodoks mezhebine girmeleri, Şamanist Türklerin Orta Asya'da Müslüman olmaları kadar büyüklükte dünya tarihine damgasını vurdu ve onun bir başka yazılmasına sebep oldu.

Kara devleti olan Rusya, deniz devleti haline gelip büyümek için önce Bizans, sonra Karadeniz'in kuzeyinde Altınordu Devleti'ne karşı mücadele vermeye başladı. Bizans üzerinde başarılı olamayan Rusya devletçisi, Sıçak Denizler Karadeniz'e ve Hazar Denizi'ne inmek için ilk saldırılarını giderek Altınordu Devleti üzerinde yoğunlaştırdı.

Doğu Türk Dünyasının imparatoru Müslüman Türk Timur'un, "cihangirlik sevdası" ile Batı Türk Dünyasının iki büyük devleti Karadeniz'in kuzeyindeki Müslüman Altınordu Devleti'nin hükümdarı Toktamış'ı 1395'de, Karadeniz'in Güneyindeki Müslüman Osmanlı Devleti'nin hükümdarı Yıldırım Beyazıt'ı 1405'de Ankara Meydan muharebesinde yenmesi, yenilen her iki devlet içinde büyük talihsizlik oldu. Yenilgisinden sonra Osmanlı kısa zaman içinde kendisini toparlandı ise de başkenti Saray Berke ve belli başlı bütün şehirlerini yağmayarak Altınordu'yu feci bir yıkım içinde bırakıp giden Timur'un bu hali "Farkında olmaksızın Rusya'ya yardım etti."²³

Toktamış'tan sonra beş oğlu arasında taht kavgalarının başlaması Altınordu'yu Rusya'nın yutmasını kolaylaştırdı. Bu kavgalar sonucu Altınordu Devleti, Kırım, Kazan, Kasım, Nogay ve Astırhan hanlıklarına ayrıldı. Rusya bunları teker teker yuttu. En sonunda Astırhan'ın 1556'da Rusya'nın eline geçmesiyle birlikte bu devlet ilk "Sıçak Deniz" hedefi olan Hazar denizine inmiş

(23) A. Yu. Yakubovskiy, Altınordu ve Çöküşü, Çev. H. Eren, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976, s. 188.

oldu. 1475'den Kırım Hanlığının Osmanlı Devletinden himâye istemesi, onun 1783 yılına kadar yaşamasına sebep oldu. Rusya, bu tarihte de onu yutun sıcak deniz hedefi Karadeniz'e inmiş oldu. Çar I. Petro (Deli Petro), İsveç Krallığı üzerine düzenlediği seferlerle de kralı Charles'i (Demirbaş Şarl) 1709'da Poltova'da yenmesi sonucu Baltık denizine inmiş oldu ve bunun sahilinde Petersburg şehrini kurarak başkenti Moskova'dan buraya taşıdı. İşte tam bu sırada Rusya imparatorluk halini aldı ve "İmparator" anlamında I. Petro'ya "Çar" unvanı verildi.

İlk hedefi Hazar, Baltık ve Karadeniz'e inmeyi başaran Rusya'nın "Sıcak Denizlere inmek milli emeli" uğrunda asıl hedefi, Batı Karadeniz ve Balkanlar üzerinden İstanbul ve Çanakkale boğazlarını ele geçirmek suretiyle Akdeniz'e ve Kafkaslar üzerinden Doğu Anadolu yolu ile Basra ve İskenderun körfezlerine inmekti.

Rusya İmparatorluğu, bu "tarihi emeli"ni gerçekleştirmek için artık bütün mücadele ve savaş gücünü Osmanlı İmparatorluğunu haritadan silmek ve mirasına konmak için ortalama 30 yılda bir yaşanan 12 Türk -Rus Harbi sebebiyle "Osmanlı Devletinin kabir kazıcısı devlet" sıfatını aldı.

Rusya, Osmanlı Devletine ilan ettiği her harpte onunla iki cephede savaştı: Karadeniz'in batısından Tuna Boyu -Balkanlar cephesi ve Karadeniz'in doğusundan Kafkaslar -Doğu Anadolu cephesi.

Balkanlarda Türklerin Menkus Talihinin Başlaması: Hıristiyan Unsurlara Muhtariyet İdareleri Verilmesi

Osmanlı tarihinde Türklerin Balkanlarda Menkus talihlerinin ortaya çıkması ve gederek Türklerin Balkanlardan atılmasında en belli başlı sebep, Rusya'yla olan Tuna Boyu ve Balkan Cephesinde yapılan savaşlar oldu.

Osmanlı tebaası Balkan Hristiyanlarının tamamının Ortodoks mezhebinden olmaları ve Rusya'nın da bu mezhepten olması yanında, hele tebaadan Bulgarlar, Sırlar ve Karadağlıların ise Rusya ile aynı ırktan Slav ırkından olmaları; Rusla-

rın Balkanlara yönelik nüfuz ve hululünde onlara büyük fırsatlar verdi.

Rusya, her Türk -Rus Harbinde, Tuna -Balkanlar yönünden her saldırısında, harbi kazanması uğrunda iç müttefik unsurları ararken Osmanlı'nın Ortodoks tebaasını gönderdikleri ajanları ile iç isyanlar çıkartmak için sürekli Osmanlı Devleti aleyhine kışkırttı. Rusya'nın bu politikası daha kendisini I. Petro'nun Osmanlıya harp ilan ettiği 1711 Prut Harbi yıllarında başladı. Ortodoks halk, Osmanlı yönetiminde huzur ve refah içinde yaşadıkları için ilkin Rus ajanlarının kışkırtmalarına gelmediler.

Ortodoks tebaanın Ruslar tahriklerine gelerek Osmanlıya isyanları 19. yüzyılın başlarında kendisini gösterdi. Hele, adı geçen asrın tarihe "Emperyalist Büyük Devletlerin sömürgecilik ve yayılcılık asrı" olması yanında, 1789 Fransız İhtilalinin büyük etkisiyle de "Milliyetçilik Asrı" olarak ortaya çıkması, Balkan Hristiyanlarını Osmanlı Devleti aleyhine iyice etkiledi.

Bunun ilk tezahürleri kendisini, Osmanlı'ya bağlı Karadağ'a 1799'da "muhtariyet idaresi" verilmesi şeklinde gösterdi. 1806- 1812 Türk - Rus Harbi devam ederken, Ruslar, Sırları Osmanlı Devleti aleyhine ayaklandırarak onları iç müttefik unsurları olarak kullandılar. Harbin sonunda imzalanan 1812 Bükreş Antlaşmasına Ruslar, Sırbistan'ın Osmanlıdan giderek kopmasına yönelik olarak "Sırbistan'a muhtariyet idaresi verilmesi" maddesini koydurdular. Buna göre Sırbistan, işçilerinde serbest ve her yıl Osmanlı Devletine vergi verir bir statüde bulunacaktı.

Rusya'nın tazyikleriyle Karadağ ve Sırbistan'a muhtariyet verilmesi, Yunanlılar ve Romenleri de bu idareye sahip olmak ve giderek bağımsız hale gelmek için Osmanlı Devletine karşı isyan etmelerine sebep oldu.

Yunan İsyanını başlatacak olan terör örgütü 1814'de Rusya'nın Odesa şehrinde üç Yunanlı tüccar tarafından kuruldu. Bunun başkanlığına Rus Çarının Rum yaveri General Aleksandr İpsilanti getirildi. Rusya'da eğitilen teröristler Osmanlı topraklarına giriş yaparak adına "Yunan İsyanı" denilen isyanı başlattılar. 1821'de Romanya'da başlayan isyan Yunanistan'a da sıçrayarak her tarafı sardı. Rum teröristler, Mora yarımadasında yerleşik Türkleri göçe zorlamaya ve soykırıma başladılar.

Sultan II. Mahmut, isyanı bastıramayınca Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. Mısır ordusu, isyanı bastırınca, Avrupa'nın büyük devletleri Yunanistan lehine 6 Temmuz 1827'de Londra'da toplandılar. Bunda, Etnik-i Eterya Cemiyetinin Avrupa'da yaptığı "Ehli -i Salip propagandasını" na yönelik olarak "Müslümanlar, Hristiyanlara zulmediyorlar, onları keşiyorlar" propagandası da etkili olmuş, bunun sonucu Avrupa kamuoyu ve giderek devletleri Osmanlı'dan tecrit edilmişti.

Büyük Devletler, adına "Londra Protokolü" denilen ve 6 Temmuz 1827'de yayınlanan bu protokolle Osmanlı Devletinden Yunanistan'a muhtariyet idarisi vermesini istediler. Sultan II. Mahmut bunu ret edince, İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya müşterek donanmaları 20 Ekim 1827'de Navarin'i basarak Osmanlı Donanmasını yaktılar. Osmanlı donanmasız ve üstelik de 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırıldığı için kara ordusuz kalınca, Rusya hem bu fırsattan ve hem de Osmanlı'nın Avrupa'dan tecrit edilmişlik durumundan faydalanarak 1828'de Osmanlı Devletine harp ilan etti. Osmanlı Devleti, 1828-1829 Türk-Rus Harbinde feci bir şekilde yenilip Rus ordusunun Edirne'ye kadar gelmesi üzerine sulh istemek zorunda kaldı. 1829'da imzalanan Edirne Antlaşmasıyla Yunanistan'a muhtariyet verildi. Yunanlılar, bu muhtariyet idaresine sahip olmalarını Ruslardan biliyorlar, onlara büyük sempati duyuyorlardı. Bunun anlamı, "Muhtar Yunanistan" ın Rusya'nın nüfuzuna girmesi demektir. İngiltere, sömürgecilik ve yayılcılıkta rakibi Rusya'nın bu nüfuzunu hazmedemedi. Yunanlılar üzerine kendi nüfuzu kurabilmek için Rusya'dan daha atak davranarak, 8 Nisan 1830'da Osmanlı'ya bir nota verilmesine sebep olarak, bu notada Yunanistan'a bağımsızlık verilmesi istendi. Durumu çok zayıf olan Osmanlı devleti buna direnemedi. Böylece Balkanlarda Osmanlı'dan bağımsız olarak ilk kopanlar Yunanlılar oldular. Mora ve Attika yarımadalarını içine alacak şekilde başkenti Atina olan Yunanistan devletçisi kuruldu. Bu devletin kurulması, bu yarımadalara yerleşmiş Türklerin, Yunan hükümetlerinin "Yunanistan'ı safi Yunanlılardan meydana getirmek projesi" sonucu, baskı politikaları ile Türkleri Yunanistan'dan çıkmalarına ve büyük bir kısmının Anadolu yollarına düşerek buraya gelmesine sebep oldu. Balkanlardan artık "Türk geri çekil-

mesi" Yunanistan devletçisinin kurulması ile başlamış oldu.

1829 Edirne Antlaşmasıyla Romanya'ya da muhtariyet idaresi verilince, artık bundan böyle Osmanlı'nın Balkanlardaki Slav, Grek ve Romen unsurları, Osmanlı'dan kopma ve kendi bağımsız devletlerini kurma ve bunların sınırlarını Osmanlı Devleti aleyhine genişletme mücadelelerine hız kazandırmaya başladılar.

1850'li yılların başlarına gelindiğinde Çar I. Nikola, selefleri çarlara nazaran Osmanlı Devletine o meşhur "Hasta Adam" lakabını takarak daha ileri derecede bir "Osmanlı Devletine kabir kazıcılık" statüsü içine girmişti.

I. Nikola, imparatorluğunu Osmanlı'nın yıkıntılarını üzerinden tamamlamak istiyor, bu uğurda ilkin Osmanlı'yı Avrupa'nın büyük devletleri ile paylaşım pazarlıklarına başlıyordu. O yıllarda başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın büyük devletleri Fransa, Avusturya, Almanya ve küçük İtalya'dan ibaret Sardunya, "Kuzeyden Gelen Tehdit Rusya" sebebiyle Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruması politikasını kendilerine daha uygun buldukları için Çar'ın paylaşım tekliflerini ret ettiler.

Çar I. Nikola, bunun üzerine Osmanlı'nın mirasına tek başına kendisi konmak için Büyük Devletlerden bağımsız olarak harekete geçti. Bunun bir ön çalışması olarak, Prens Mencikof'un olağanüstü elçi olarak 28 Şubat 1853'de İstanbul'a gönderdi. Mencikof, burada ittifaklar yoluyla Osmanlı'yı Rusya'nın nüfuzuna almayı denedi. Buna bir başlangıç olarak, Kudüs'teki Hristiyanlarca kutsal "Mukaddes Yerler Meselesi"ni ortaya attı. İngiltere, Fransa ve Avusturya bu sebepten bir harp çıkmaması için Mencikof'un istediği bütün imtiyazları verdiler.

Mencikof'un emeli yalnızca bu değildi. En sonunda ağzında sakladığı baklavayı çıkardı. 5 Mayıs 1853'de Osmanlı Devleti'ne bir kesin uyarı vererek, bu devletin bütün Hristiyan tebaasının Rusya'nın himâyesine verilmesini ve Rusya ile Osmanlı Devleti arasında daimi bir savunma ittifakı antlaşmasının yapılmasını istedi.²⁴

Bunun anlamı, Osmanlı Devletinin Rusya'nın hâkimiyetine girmesi demektir. Başta İn-

(24) Harold Temperley, The England and the Near East the Crimea, Archon Books, London, 1964, s. 304.

giltere ve Fransa olmak üzere Avrupa'nın diğer büyük devletleri bunu kendi emellerine aykırı buldukları için kabul etmediler ve Osmanlı Devletinden Rus ultiimatınınun ret edilmesini istediler. Bunun üzerine Rusya, 2 Temmuz 1853'de harp ilan etti. İngiltere ve Fransa, sömürgecilik ve yayılmacılıkta rakipleri Rusya'yı frenleyeceklerini göstermek için donanmalarını Çanakkale Boğazı girişine gönderdiler. 30 Kasım 1853'de Osmanlı Donanmasının Sinop'ta bir gece baskını şeklinde Ruslar tarafından yakılması Türk -Rus savaşının "Müttefikler Savaşı" olarak "Kırım Harbi" ne dönüşmesine yol açtı. İngiliz ve Fransız donanmaları Marmara'ya girdiler. Adı geçen iki devlet, harbi durdurması için Rusya'ya ultiimatom verdiler. Ret edilince, Rusya'ya müşterek harp ilanı için o yılların adına "Mini NATO'su" denilebilecek Kırım Harbi İttifakı Antlaşması imzalandı. Osmanlı ve Batı Avrupa üzerinde olana Rus tehdit ve tehlikesini ortadan kaldırmak için bu ittifaka Avrupa'nın bütün büyük devletleri katıldılar.

30 Ocak 1854'de Karadeniz'e giren müttefik donanma, Rusya'nın harp limana Sivastopol'a saldırdı. Burada, 10 Eylül 1855'e kadar zorlu ve çetin savaşlar yapıldı. Adı geçen tarihte Sivastopol'un düşmesin üzerine Rusya sulh istemek zorunda kaldı. Çar I. Nikola ve Sivastopol'u savunan Prens Mencikof kahırlarından öldüler.

30 Mart 1856'da imzalanan Paris Antlaşmasıyla Rusya'nın Osmanlı üzerinde hayal ettiği onu hâkimiyetine alma politikası ağır bir darbe yiyerek Rusya'nın kolu kanadı kırıldı. Karadeniz'de bunda böyle harp gemisi inşa edemeyecek, bu deniz silahtan arındırılacaktı. Ayrıca, Balkanlara yönelik olarak, Rusya'nın 1856'ya kadar olan Balkan Hristiyanlarını "tek yönlü himâye hakkı" veya kendi inhisarında bulunan bu hakkı elinden alınarak antlaşmaya taraf büyük devletlerin müşterek kefaletine verildi. Bu, Rusya'nın "Balkanlardan tecridi" anlamına geliyordu. Paris Antlaşmasıyla, Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın muhtariyet yönetimleri korunuyor, müşterek kefalete alınıyordu.

Rusya, Paris Antlaşmasını hazmedemedi. İlk fırsatta onu etkisiz hale getirmenin yollarını aradı. Bu uğurda "Panslavizm" cereyanını körükledi ve Osmanlı yönetimine bağlı olarak kalmaya devam eden Bulgaristan ve Bosna-Hersek Slavları onun aleyhine tahrik etti. Bu arada, muhtar Sırbistan ve Karadağ'da da Osmanlıya karşı harpler başladı. Osmanlı, 1858 - 1876 zaman diliminde bu isyanlar ve harpleri durmak dinlenmek bilmek sizin uğraştı.

Panslavist Komitelerinin idaresi ve Rusya'nın aktif kışkırtmalarıyla 1875 - 76 Bulgar İsyanı Avrupa'yı çok yakından etkiledi. Bulgar Komitacıları, Bulgaristan'daki Türkleri yok etmek için şiddet olaylarını tırmandırdılar. Bunlar Avrupa'ya, "Müslümanlar Hristiyanları katlediyorlar" şeklinde duyurulunca önce Avrupa kamuoyu ve ardından hükümetleri, Haçlı ruhu ve Ehli Salip düşüncesi ile Bulgarlara sahip çıkmaya başlayınca işler daha da sarpa sardı.

Büyük Devletlerin isteğiyle "Balkan Buhranı"na bir hal çaresi bulmak için 23 Aralık 1876'da İstanbul'da "İstanbul Konferansı" toplandı. Bu sırada, bir kısım Osmanlı aydın ve bürokratları tarafından "Osmanlı'nın kurtuluş yolu" denilerek, bir darbe ile (29 Mayıs 1876 Darbesi) Meşrutiyet istemeyen Sultan Abdülaziz tahtından indirilmiş yerine Meşrutiyeti ilana darbecilere söz veren Sultan V. Murat getirilmiş, hastalığı sebebiyle o da 30 Ağustos 1876'da halledilince Sultan II. Abdülhamid padişah olmuştu.

İstanbul Konferansından "Bulgaristan'a muhtariyet" isteği çıktı. Konferansın toplandığı gün 23 Aralık 1876'da Meşrutiyetin ilan edildiğine yönelik olarak Kanun-u Esasi ilanı (Anayasa) yapılmış, Osmanlı Devleti, bütün tebaasına bu ilanın huzur getireceğini ileri sürerek, Osmanlı Devletinin içişlerine karışmak ve bağımsızlığına zarar vermeye yorumladığı İstanbul Konferansı kararlarını ret edince, Rusya'ya bundan faydalanarak Osmanlı Devletine harp ilanı fırsatı yakaladı.

Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı Devletinin yeterli asker ve silaha sahip olmadığını ileri sürerek harp istemiyor, başta Sadrazam Mithat Paşa olmak üzere bütünü ileri gelen devlet adamlarından İstanbul Konferansı kararlarının tadil edilerek kabulü ile harbin önüne geçilmesini istiyordu. Mithat Paşa'nın "Harp çıkarsa İngiltere bize Kırım harbinde olduğu gibi yardım edecek" inadı ve yanlış düşüncesi, Osmanlıyı süratle Rusya ile harbe sürükledi. İngiltere, II. Abdülhamid ve Mithat Paşa'ya açıkça "Rusya ile harbe girerseniz ben size yardım etmeyeceğim" demesine rağmen harp ta-

raftarlarının inadına, "İngilizler yanlış söylüyorlar, harbe girecekler" düşüncelerinde ısrarcı olmaları en sonunda İstanbul Konferansı kararlarının tümüyle reddi sonucu Rusya'ya, bu maddeleri kendi inisiyatifinde tek başına yürürlüğe koyma pozisyonunda Osmanlı Devletine karşı 27 Nisan 1877'de harp ilanına sebep oldu. Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenildi. Rus orduları Balkanlar cephesinden İstanbul'un varoşu Ayastefanos'a (Bugünkü Yeşilköy) kadar geldiler. İngiltere, Rusya'nın İstanbul'u işgal ile buraya yerleşmesini menfaatlerine aykırı gördüğü için, Rusya'ya "dur" demek uğrunda donanmasını Marmara'ya soktu. Feci yenilgi karşısında Sultan II. Abdülhamid sülh istemek zorunda kaldı.

Balkanların Sevr'i 1878 Berlin Antlaşması

1877-78 Türk-Rus Harbi, Balkanlar cihetinden Türkleri Balkanlardan atmak için bu uğurda son haçlı seferi 1912 Balkan Harbinin arifesinde, Rusya'nın liderliği ve Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin desteğinde bir "Haçlı Seferi" özelliği kazandı. Bu seferde ana vurucu gücü Rus ordusu ve yardımcı güçleri ise muhtariyet yönetimlerine sahip Romanya, Sırbistan ve Karadağ oluşturdu. Bu üç muhtar yönetim, harbin kazançlarından faydalanarak bağımsız olmak istiyorlardı.

Ruslar, Tuna'yı atlayıp Bulgaristan'a girince, Bulgarlar da Osmanlı yönetimine karşı ayaklanarak İstanbul'a doğru ilerleyen Rus ordusuna aktif yardımda bulundular. Harp, Bulgaristan'ın neredeyse nüfusunun yarısını meydana getiren Türkler için tam bir felaket oldu. Türklerin göçü ve soykırımına yol açtı. On binlerce Müslüman Türk, Bulgar çetelerinin ve Rus ordusunun zulmünden kaçarak biran evvel İstanbul'a ulaşmak için can attılar. Kaçamayanlardan on binlercesi öldürüldü. "Zağra katliamları" denilen katliamlar, Bulgarların Türkleri göçe zorlama ve soykırımının en büyük göstergesi oldu. Aynı katliamlar Sırbistan ve Karadağ'da da yaşandı. 1877 - 78 Haçlı Seferine, "zaferden pay almak için" Yunanistan da katılmak istediye de Büyük Devletler onu, sülh antlaşması yapılırken toprak vaadinde bulunarak frenlediler.

Harb sonrasında önce Rusya ile Osmanlı Devleti arasında ikili olarak imzalanan 3 Mart

1878 Ayastefanos Antlaşması ve ardından İngiltere'nin menfaatlerine aykırı bulup bu antlaşmaya itiraz etmesi sonucu onun tadil edilerek yerine imzalanan 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması "Balkanların Sevr'i" antlaşmaları özelliği gösterdiler.

Bu antlaşmalarla Osmanlı Devleti, neredeyse Balkanları tamamen kaybetme durumuyla karşı karşıya geldi. Hele, Ayastefanos Antlaşması büsbütün bir felaketi. Bununla, Osmanlı yönetimine muhtariyet idaresi ile bağlı Romanya, Sırbistan, Karadağ'a bağımsızlık, Bulgaristan'a Osmanlıya pamuk ipliği ile bağlı muhtariyet idaresi veriliyordu. Rusya'nın "Sıcak denizlere inmek milli ideali"ni gerçekleştirmek için Tuna nehrinden Ege denizine, Arnavutluk'tan Karadeniz'e kadar uzanan "Büyük Bulgaristan" kuruluyordu. Balkanlarda Osmanlı'nın elinde İstanbul'dan tecrit edildiği halde yalnızca Arnavutluk, v Bosna-Hersek ve Doğu Trakya kalmıştı.

Başta İngiltere olmak üzere, Fransa, Avusturya-Macaristan, İtalya emellerine aykırı buldukları Ayastefanos Antlaşmasına itiraz edince, Almanya Başbakanı Bismark'ın devreye girmesiyle, onun tadili için Berlin'de "Berlin Konferansı" toplandı. Rusya, antlaşmaya itiraz eden devletlerle harbi göze alamadığı için bu konferansa katılmak zorunda kaldı.

Ayastefanos Antlaşmasını yok sayarak 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması, tam anlamıyla "Balkanları Sevr'i" özelliği gösterdi. Osmanlı Devletinin de katıldığı konferansa ağırlıklarını koyan iki büyük devlet İngiltere ve Almanya, Osmanlı'nın Balkanlarını şuna buna kesip biçmek suretiyle vererek Osmanlı'ya "Büyük Sevr" felaketini erkenden Balkanlarda yaşattılar. Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığı ve Bulgaristan'ın muhtariyeti bu antlaşmayla da teyit edildi. Yalnız, "Büyük Bulgaristan" küçültülerek, Balkan Dağları ve Tuna nehri sınırları olmak üzere "Küçük Bulgaristan" a dönüştürüldü. Doğu Rumeli ve Makedonya onun elinden alınarak Osmanlıya geri verildi. Nüfuzunun %80'e yakını Müslüman Türk olan Doğu Rumeli, başkenti Filibe olmak üzere "muhtariyet idaresi" ile Osmanlıya bağlandı. Makedonya için antlaşmaya, "Büyük Devletlerin nezaretinde Osmanlı Devleti burada ıslahat yapacaktır" maddesi konuldu.

Ayastefanos Antlaşmasıyla yağmadan pay alamadıkları halde, Berlin Antlaşmasıyla Avus-

turya-Macaristan ve Yunanistan'a da paylar çıkarıldı. Osmanlı'nın koca Bosna - Hersek Eyaleti, "Osmanlı toprağı olmak" özelliğini koruyacağı halde yönetimi Avusturya-Macaristan'a verildi. Bu statü, "hile" ye başvuru olarak burasının kaybı anlamına geliyordu. Koca Tesalya vilayeti de Yunanistan'a verilerek o da paysız bırakılmadı. Balkanlarda Osmanlının elinde yalnızca, ince bir şerit halinde Orta Balkanlardan ibaret Müslüman Arnavutluk, halkının yüzde elliden fazlası Müslüman Türk olan Makedonya ve nüfusunun ezici çoğunluğunu (% 80) Türklerin teşkil ettiği Batı ve Doğu Trakya kalmıştı.

Balkanlarda Son Haçlı Seferi 1912 Balkan Harbi'ne Giden Yol

Balkanlar ve Anadolu'nun Sevr'lerinin mukayesesi: 1920'de Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilmeye çalışılacak olan "Anadolu'nun Sevr'i" denilen Sevr Antlaşmasıyla, ince bir Orta Balkanlar şeridi gibi yalnızca Orta Anadolu Türklere bırakıldığından bu antlaşma Berlin Antlaşması ile tıpa tıpa benzerlik arz ediyordu. İşin esasına bakılırsa, Balkanlar ve Anadolu'nun Sevrleriyle, işin sonunda Müslüman Türkleri giderek hem Balkanlar ve hem de Anadolu'dan atarak tarihteki Haçlı Seferlerinin nihai hedeflerine bunlarla ulaşıp son verilmek amaçlanıyordu.

Tarihte "Anadolu'nun Sevr'i" 1920 Sevr Antlaşmasını "yırtarak" Anadolu'da kalmayı başardık ama "Balkanların Sevr'i" 1878 Berlin Antlaşmasını "yırtarak" Balkanlarda kalmayı başaramadık.

Anadolu'nun Sevr'inin sonuçta yırtılmasına, Osmanlı Devletinin şurasından burasından yıkılmaya devam etmesi ve Türklerin giderek sürekli göçlerle "Anavatan Anadolu" denilen toprakta toplanması sebep oldu. Osmanlının yıkılış sürecinde, Balkanlarda, Kafkaslarda, Kuzey Afrika'da ve Ortadoğu'da aldığımız yenilgiler sonucu, "Çevre Topraklar" denilen buralardan çekilerek "son tutunacağımız yer" olan "Merkez Topraklar" Anadolu'ya göçlere başlanmıştır. Buradan göç edeceğimiz bir yer kalmayınca, "Ya istiklal yal ölüm" diyerek Anadolu'da tutunmayı ne pahasına olursa olursa göze almamız sonucu verdiğimiz 1918 - 1922 zaman dilimindeki "Türk İstiklal Harbi"ni bu ruh ve azimle kazanarak Anado-

lu'nun Sevr'ini yırtmak suretiyle Anavatanımızda ilelebet bağımsız devlet olarak kalmayı başardık.

Doğu Rumeli'nin kaybı: Balkan Harbi, Berlin Antlaşması ile Balkanlarda kurulan dört bağımsız Hristiyan devlet Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Yunanistan'ın (Yunanistan erkenden 1830'da bağımsız devlet olmuştu) Osmanlı'nın Balkanlarda son arta kalan toprakları mirasına konmak için çıkmıştı.

Bu miras kavgası öncelikle, Osmanlıya muhtariyet idaresiyle bağlı Doğu Rumeli'nin 1885'de Bulgaristan Prenslğine bağlanması ile yaşandı ve gerçekleşti.

Şarki veya Doğu Rumeli, Ayastefanos Antlaşmasıyla Bulgaristan'a verilmiş, Berlin Antlaşması ile ise muhtariyet idaresi şartıyla Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti. Yine Berlin Antlaşması gereği Osmanlı Devleti burasını bir Hristiyan vali atayarak idare edecekti. Vali olarak Rum asıllı Aleko Paşa atandı.

Bulgarlar, Berlin Antlaşması ile Doğu Rumeli'nin kendilerinden koparılmasını hazmedemediler. Ona tekrar sahip olmanın çarelerini aramaya başladılar. Vali Aleko Paşanın da Bulgar yanlısı politika takibi, burasının Osmanlıdan koparılmasını kolaylaştırdı.

İşin esasına bakılırsa, Doğu Rumeli de Anadolu'ya çok yakın olduğu için Batı ve Doğu Trakya gibi Türkleşmiş, % 80 çoğunluk Türk nüfusu ile Anadolu gibi tam bir "Türk Vatanı" haline gelmişti. Buradaki % 20 Bulgar azınlık, Bulgaristan'ın teşvikleri ile isyan ederek vilayetin başkenti Filibe'yi işgal ederek, burasının Bulgaristan'a ilhakını ilan ettiler. Bu olay karşısında başta İngiltere olmak üzere bütün Büyük Devletler tam bir adaletsizlik örneği sergilediler. Sultan II. Abdülhamid'e baskı yaparak burasının Bulgaristan'a bağlanmasını sağladılar.

Doğu Rumeli'nin özellikle İngiltere'nin gayretleriyle Bulgaristan'a bağlanması üzerinde biraz durmak gerekir. "Üzerinde Güneş Batmayan İmparatorluk" haline gelen İngiltere, 1878 Berlin Antlaşmasıyla 1787'den beri var olan Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikasını terk ederek, o da artık kendisini için stratejik ve ekonomik yönden önemli gördüğü Osmanlı topraklarına yerleşmeye başlamış,

bu cümleden olarak 1878'de Kıbrıs'a yerleşmiş, 1882'de Mısır'ı işgal ederek Osmanlı Devletine olan düşmanlığını açık açık olarak göstermiş ve bu düşmanlık göstergelerinden birisi de, sömürgecilik ve yayılmacılıkta rakibi Çarlık Rusyasının Sıcak Denizlere inmesini önlemek için Doğu'da ve Batı'da Osmanlı Devletinin onunla olan sınırlarında kendi nüfuzunda bağımsız tampon devletler kurma politikasına sarılmıştı.

İngiltere bu cümleden olarak, Berlin Antlaşmasından sonra Doğu Anadolu'da Ermenileri tahrik ederek Bağımsız bir Ermenistan devleti kurmaya çalışırken²⁵, Balkanlarda da Osmanlı Devletine bağlı Bulgaristan Prenslığının bağımsızlığını sağlama politikası takibine başlamıştı.

İngilizler, Sultan II. Abdülhamid'i Bulgaristan'a bağımsızlık verilmesi için iknaya çalışmışlardı. Bu cümleden olarak Osmanlı donanmasında 40 yıl süreyle ıslahat görevinde bulunmuş İngiliz amiral Woods'un yazdıkları: "Sir William White (1887-1891 yılları arasında İngiltere'nin Türkiye büyükelçisi), Bulgaristan'a bağımsızlık verilmesi taraftarıydı. Bunu isterken şunu düşünüyordu: Kuvvetli bir Bulgaristan kurulacak olursa, bu devlet, Rusya'nın güneye sarkmasına engel teşkil edecek. Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ilhak edilmesinde White'nin de parmağı vardır. Ama bu meseleyi o kadar ustaca halletti ki, Padişah'ı bile gücendirmedi. White, Osmanlı sınırlarının arkasında ve Rus sınırlarının önünde kuvvetli bir kale inşa edilmesinin Osmanlı İmparatorluğu için kötü bir sonuç olmadığını Padişah'a söylemişti. Padişah'ın cevabı ise 'Kaleler bazen içten çöker' olmuştu. Zaman Padişah'ı haklı çıkaracaktır."²⁶

Sultan II. Abdülhamid, İngilizlerin oynadıkları oyunların içyüzünü bildiği için ne Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıdı ve neden İngiltere ve Ermeni Komitacılarının istediği Berlin Antlaşmasının 61. maddesini uygulayarak Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan devletinin kurulmasına fırsat vermedi. Sultan, İngiliz -Ermeni tertipleriyle Ermenistan'ın kurulmasına karşı olduğuna dair, Doğu Anadolu'da Ermeni terörünün en civcivli olduğu 1896'da İstanbul'daki İngiliz ajanı Prof. Arminius Vambery'e şunları söylemişti: "Bizden Sırbistan, Yunanistan ve Romanya'yı almakla Avrupa ellerimizi ve bacaklarımızı kesmişti. Fakat bir Ermeni sorunu yaratmak ile bağrımızı deşmek istiyorsunuz. İşte, buna dayanamayız. Kendimizi

savunmak zorundayız ve savunacağız."²⁷ 1894'de de Alman Büyükelçisi Radolen'e de şunlardan bahsetmişti: "Yemin ederim ki, Ermenilerin yanlış tazyikatına katiyen boyun eğmeyeceğim ve muhtariyete götüreceğim ıslahatı kabulden ise ölmeyi tercih ederim."²⁸ Sultan II. Abdülhamid, Anadolu'nun bağrını deşmeye yönelik olarak bir Ermeni devleti kurulmasını önlemek için "Ölümü bile göze aldım" demesi sanki kaderinin bu yönde tecelli etmesine mail olmuştu.

Ermeni Komitacıları, II. Abdülhamid işbaşında kaldığı sürece emellerini gerçekleştiremeyeceklerini gördükleri için, onu ortadan kaldırmak uğrunda 5 Temmuz 1905'de Yıldız camiiinde Cuma namazını kılarak bir bombalı suikast düzenlemişler, Sultan "şans eseri" kurtulmuş, patlamadan 27 kişi ölmüştü.

Sultan II. Abdülhamid, iş başında kaldıkça ne Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıdı ne de Ermeni devletinin kurulmasına fırsat vermedi. Bulgaristan Prenslığı, 1908 Jön Türk İhtilali ile Sultan II. Abdülhamid'in rejimi etkisiz hale getirildikten sonra bağımsızlığını ilan edecektir.

Makedonya Meselesi: Balkan Harbinin asıl sebebi, beş Hristiyan devlet Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Romanya arasında Makedonya'nın mirasının paylaşılması kavgasından kaynaklandı. Osmanlı'nın Selanik, Üsküp, Manastır, Kosova ve Serez vilayetlerinden ibaret Makedonya eyaleti, tam bir "milletler mozaigi" özelliği gösteriyordu. Nüfusunun % 50'ye yakını Müslüman Türk olan burada, bunlardan başka Bulgarlar, Rumlar, Sırlar, Karadağlılar, "Ulahlar" adı altında Romenler, Müslüman Arnavutlar, adlarına "Makedon" denilen yerli halkı ve Yahudiler yaşıyorlardı. Az sayıda da Ermeni vardı.

Balkanlarda son Osmanlı topraklarından Makedonya üzerinde burası ile sınır, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ın gözü vardı. Bu devletler, burada hem kendi nüfuslarının çoğunluk olduğunu ve hem de "tarihten gelen mirasları toprak" hak iddialarını ileri sürerek, bu-

(25) 1878 Berlin Antlaşmasına "Ermeni ıslahatı" ile ilgili 61. Madde bunun için konulmuştu.

(26) Henry Woods, Osmanlı Bahriyesinde 40 Yıl Türkiye Anıları, Çev. F. Çoker, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1975, s. 225.

(27) Mîm Kemal Öke, İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'in Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi, Uç Daç Neşriyatı, İstanbul, 1983, s. 104.

(28) Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C. I, K. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1963, s. 77.

rasının giderek yalnızca kendilerine bağlanmasını istemeye başlayınca, tarihte adına "Makedonya Meselesi" adı verilen, adı geçen dört devlet ve buradaki unsurlarının hem kendi aralarında dörtlü kavgaları ve hem de Osmanlının burasını kendi elinde tutmak ve anarşiyi önlemek için bu dört Hristiyan unsuru karşı verdiği mücadelelerden kaynaklanan şiddet olayları yaşandı.

Makedonya Meselesi, 1885'de Doğu Rumeli'nin kendisine bağlanmasından cesaret alan Bulgaristan tarafından, burasının da kendisine yeniden bağlanması için (Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'a verilmişti) 1890'lı yılların ortalarında burada başlattığı şiddet olayları ile kendisini gösterdi. Bulgaristan, Makedonya'da "Çete Teşkilatları" kurarak, kendisi gibi burası üzerinde hak iddia eden Rum ve Sırp nüfuzu yola getirmek için, ezme ve şiddet politikası uygulamaya başlayınca, bunlar da bağlı buldukları Yunanistan ve Sırbistan'ın yardımlarıyla kendi üstünlüklerini sağlamak için çete teşkilatlarını kurup şiddet olaylarına başlayınca, Makedonya kendisini tâ 1912 Balkan Harbi'nin arifesine kadar sürecek yangının içinde kaldı.

466

Şiddet olayları başlayıp artarak devam edince, "çözüm" için duruma müdahale eden Büyük Devletler, Sultan II. Abdülhamid'den burada ıslahatın biran önce başlatılması için bunu içeren Berlin Antlaşmasının 23. maddesinin yürürlüğe konulmasını istediler. Bir "Islahat Programı" hazırlandı ve yürütmek için Hüseyin Hilmi Paşa Makedonya genel valiliğine atandı.

Yapılan ıslahatlar ne derece iyi olursa olsun bir sonuç vermedi. Çünkü burası üzerinde emelleri olan küçük Hristiyan devletlerin amacı. "Islahat" değil, "İlhak" idi.

İşin esasına bakılırsa, Makedonya Meselesi, Osmanlının hem Balkanlarda ve hem de hâkim olduğu diğer bölgelerde sonunu getiren bir büyük olay, büyük bir sebep ve trajedi oldu. Harp Okullarından mezun olan genç subaylar, ilk görev yerleri olarak Makedonya'da "eşkîya takibi" için buraya atanıyorlardı. Sonu gelmez bu mücadeleler onları giderek bıktırmış, "Kanamaya devam eden yara Makedonya meselesine de kesin bir hal çaresi için" denilerek onları Sultan II. Abdülhamid'in "İstibdat" yönetimine karşı, Meşrutiyetin yeniden ilanı mücadelesine tahrik ve şevk etmiş,

buna "Jön Türklerin Meşrutiyet" mücadelesi denilmiştir.

Sultan II. Abdülhamid'e karşı Meşrutiyet mücadelesini kazanacak olan "İhtilal Teşkilatı" İttihat ve Terakki Cemiyeti, Makedonya içinde Selanik'te doğdu. Adı geçen cemiyete üye genç subaylardan yüzbaşılar Enver (sonra paşa), Resneli Niyazi ve Eyüp Sabri Beyler, emirlerindeki birliklerle dağa çıkarak Meşrutiyeti ilan için Sultan II. Abdülhamid'e karşı isyan ettiler. Onların birliklerine "gönüllü" olarak, Makedonya'da faaliyet gösteren Bulgar, Yunan, Sırp Çeteleri yanında Yahudi, Ulah ve Ermeni gibi azınlık unsurlardan da katılanlar oldu. Bunların katılma amacı, Sultan II. Abdülhamid işbaşında bulunduğu süreçte emellerini gerçekleştiremeyeceği düşüncesinden kaynaklanıyor.

Adına, Meşrutiyeti yeniden ilan ettirmek amacıyla denilen "1980 Jön Türk İhtilali", 10 Temmuz 1908'de başlamış, II. Abdülhamid askeri tedbirlerle isyanı bastıramayınca, 24 Temmuz 1908'de bir ilanla Meşrutiyeti yürürlüğe koymak zorunda kalmıştı.

Meşrutiyetin ilanı demek, yönetimin giderek Jön Türklerin eline geçmesi demektir. Sultan II. Abdülhamid, Jön Türklerin genç oluşları, tecrübesizlikleri ve devlet idare etmede ehliyetsiz ve liyakatsizliklerine bakarak Osmanlı İmparatorluğunun geleceğinden çok kaygılıydı. Meşrutiyeti ilan edilince, "Yönetim çocukların eline geçti, neler yapabileceklerini bekleyip görmek lazım"²⁹ diyerek korku ve endişelerini dile getirmişti. Nitekim de Sultan'ın bunları yersiz çıkmadı. Kendisinin Temmuz 1908'de "Yükseliş Devri" sınırlarında Jön Türklere teslim ettiği İmparatorluğu, bunların iktidarları yanlış politikaları ve tecrübesizlikleri sebebiyle 10 yılı içinde (1908 - 1918) yıkarak "Kuruluş Devri" sınırlarına çektiler. Kayıplar, acı ve ıstıraplar çok büyüktü. Milletimiz, dört bir tarafından işgal edilen Anavatan Anadolu topraklarını 1918 - 1922 zaman diliminde zorlu bir "İstiklal Savaşı" vererek kurtarabildi.

1908'de Meşrutiyetin ilanı Osmanlının dertlerine çare olmadı. Yıkılışını daha da hızlandırdı. Osmanlıdan ayrılmak isteyen azınlıklar ve onun üzerinde sömürgecilik ve yayılmacılık emelleri olan emperyalist Büyük Devletler, Meşrutiyet

(29) Woods, s. 139.

ilanını bu emellerini gerçekleştirmek için istemişlerdi. Esası, "Hürriyet rejimi" olan Meşrutiyet yönetiminin hürriyet ortamında daha rahatlıkla çalışıp hedeflerine ulayacakları düşüncesinde idiler.

Nitekim de öyle oldu. Özellikle de Meşrutiyetin ilanının getirdiği ilk kargaşalık ve buhran halinden faydalanan Yunanistan, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan oldu. *Balkanlarda Türklerin "Menkus Talibi"nin üç kötü örneği* kendisini gösterdi. Bulgaristan Prensiği 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etti ve aynı günde Avusturya-Macaristan da Bosna -Hersek'i ülkesine ilhak ettiğini açıkladı. Sanki aynı günler için anlaşmışlarcasına Yunanistan da, 6 Ekim 1908'de Osmanlıya muhtariyet idaresi ile bağlı Girit adasının ülkesine ilhakını ilan etti. Jön Türkler, bunları "protesto" etmekle yetindiler.

Bu son bağımsızlık ve ilhak olayları, Müslüman Arnavutları da artık yıkılmakta olan Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayamayacakları düşüncesine sevk ederek bağımsızlık mücadelelerinin hızlanmasına sebep oldu. 1912 yılı güzüne gelindiğinde Osmanlının Balkanlarda "son paylaşılacak toprakları" olarak elinde yalnızca Makedonya kalmıştı.

"Balkan İttifakı" veya "Haçlı İttifakı"nın kuruluşu: Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti birçok kayıplar ve güçlükler yaşamaya devam etmesine rağmen Balkanlarda hâlâ güçlü idi. Burasını ve özellikle Makedonya'yı savunacak "Batı Ordusu" adı altında Balkanlarda güçlü bir ordusu vardı. Bu güçlü ordusu karşısında Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ tek başına Osmanlıya harp ilan edip, yanıp tutuşmakta oldukları emelleri Makedonya'yı kendi başlarına ülkelerine ilhak edemezlerdi. İşte böyle bir ortamda, Türklerin Balkanlardan son merhale ve topyekûn olarak atmak ve *Balkanlarda Türklerin "Menkus Talibi" ne son noktayı koymak için* dört küçük Hristiyan devlet arasında kurulan ve adına "Balkan İttifakı" denilen ve esasında "Haçlı İttifakı" olan ittifak kendisini gösterdi.

"Haçlı İttifakı"nın bir "diplomasi" ve bir de "askeri" boyutu vardır. Diplomasi boyutunda, Avrupa'nın bütün büyük Hristiyan devletleri bunun ortağıdır. Başta İngiltere ve Rusya olmak üzere, Fransa, Avusturya -Macaristan, İtalya ve Almanya

Osmanlının ve Türklerin Balkanlardan topyekûn ve kesin olarak atılmasının tam diplomatik taraftarlarıdır.

"Diplomatik Haçlı İttifakı"nın ortaya çıkışı: Tarihlerde, "Balkan İttifakının mimarı" olarak hep Rusya anılır. Rusya, 1905'de Doğu'da Rusya - Japon Harbi'nde yediği "büyük şamar"dan sonra bütün dikkatini yeniden Ortadoğu ve Balkanlar üzerine çevirmişti. Büyük Almanya'nın takip etmeye başladığı Drank Nancy Osten (Şark'a Doğru) politikası yanında, Avusturya-Macaristan'ın Ekim 1908'de Bosna - Hersek'i ilhakı, Rusya ve Güney Slavların (Sırbistan ve Karadağ), düşmanları olarak gördükleri Almanya ve Avusturya'yı "Balkanlara doğru yayılmacılıkları" konusunda korkutmuş, 1910'dan itibaren bunu dizginlemek için "Güney Slav Birliği" kurulması gündeme gelmişti. Bu birlik, aynı zamanda Türkiye'yi de hedef alıyordu.³⁰ Rusya, Balkan İttifakını, Avusturya ve Almanya'nın Balkanlardaki nüfuzunu önlemek yanında, Osmanlı hâkimiyetini buradan atmak istiyor, kuracağı bu ittifakın I. Dünya Harbi yıllarında kendi safında harbe girmesini arzuluyordu.³¹

Balkan İttifakına giden yolda, 13 Mart 1912'de imzalanan Sırp - Bulgar ittifakının mimarı, Rusya'nın Belgrat Büyükelçisi M. Hartwing olmuştu. İttifak antlaşması gereği, savaş kazanılırsa Kuzey Makedonya Sırbistan, Güney Makedonya ise Bulgaristan'a verilecekti.

Rusya'nın Balkan İttifakı planında Yunanistan'ın yeri yoktu. O, Bulgar-Sırp İttifakına Karadağ da katarak bir "Slav Bloğu" oluşturmak istiyordu. Bulgaristan-Yunanistan İttifakının mimarı, Yunanistan Başbakanı Venizelos oldu. Bunun için Sofya'ya giden Venizelos, ülkesi ile Bulgaristan arasında ihtilafli mesele "Makedonya Meselesi"nden hiç bahsetmeyerek, "Türklerle büyük hesaplaşmak" düşüncesi etrafında Bulgarları ikna edince, 29 Mayıs 1912'de Yunan-Bulgar İttifak Antlaşması imzalandı. Bundan Yunanistan'ın hesabı, Türkleri Bulgarlarla birlikte yenmek, çıkan savaşın ağırlığının Bulgaristan ve Sırbistan üzerinde olacağını düşünerek Yunanistan'ın yorğun düşen bu iki ülkenin elinden Makedonya'yı rahatlıkla almaktı. Bulgarlar ise, savaşta Yunanlıların Girit'i kazanmaya önem vereceklerinden

(30) Tharden Edward, *Russia and the Balkan Alliance of 1912*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1965, s. 122.

(31) Nîmet Akdes Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara Ü. DTCE Yayınları, Ankara, 1970, s. 172.

Makedonya yönünde serbest kalacakları ve bu sebepten burasına rahatlıkla sahip olacakları düşüncesinde idiler³²

Yine Rusya'nın "Slav Bloğu" oluşturmak projesinden olarak Bulgar-Karadağ Askeri İşbirliği Antlaşması, 12 Nisan 1912'de imzalanmış ve bu suretle ortak hedefleri, "Osmanlı'nın yenilmesi" etrafında kurulan Balkan İttifakı tamamlanmıştı.

Balkan İttifakı devletleri, neden böyle bir ittifaka gittiklerinin sebeplerini açıklamışlar, bunun ana sebebinin tek başlarına Osmanlı ile savaşa girerlerse yenileceklerinden bahisle, ancak aralarında birlik olurlarsa onu yenebilecekleri üzerinde durmuşlardı. Bu konuda Yunanistan Başbakanı Venizelos, "Bulgarlarla İttifakımızın bozulmaması için her şeyi yapacağım. Bizler, yani Sırlar, Bulgarlar, Yunanlılar, ancak müttefik olduğumuz için kuvvetliyiz. Eğer bu ittifaktan ayrılırsak düşmanlarımız kazanır"³³ sözlerini sarf ederken, Bulgaristan Dışişleri Bakanı da "Bulgaristan tek başına çok bir şey yapamaz. Ancak yüzlerce yıldan beri (Balkanlarda Osmanlılara yönelik 6 Haçlı Seferinden sonra) ilk defa olarak Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ın işbirliğine güvenilebilir ve bu kombinasyon iradesini Türkiye üzerinde zorlayabilecek güçtedir" sözlerini sarf ediyordu.³⁴ Bütün bu sözler bize, 14. ve 15. yüzyıllarda Türkleri Balkanlara sokmamak ve onları Balkanlardan atmak için, buradaki Hristiyan devletlerin kendi aralarında ittifaklar kurup Osmanlıya karşı 6 kez haçlı seferi düzenlediklerini hatırlatıyor, tarihteki bu "Haçlı ruhu ve ittifakları"nın 20. asrın başlarında yeniden dirilerek yüzyıllar sonra 7'inci Haçlı Seferi olacak olan 1912 Balkan Harbi ile Türklerin bu sefer kesin olarak Balkanlardan Anadolu'ya atılmasının gerçekleşeceği çağrışımını yapıyordu. Nitekim de gelişmeler bu yönde olacak, bu sebepten 1912 Balkan İttifakı ve bunun çıkardığı 1912 Balkan Harbi'ne "Türkleri Balkanlardan atmaya yönelik Son Haçlı İttifakı ve Harbi" denilecektir.

Rusya'dan sonra Türklere yönelik "Diplomatik Haçlı İttifakı"nın önemli iki büyük kurucu unsuru İngiltere ve Fransa olmuştu. Sömürgecilik ve yayılmacılık mücadelesinde Almanya'yı frenlemek için zaten bu üç devlet arasında Üçlü İtilaf Antlaşması yapılmıştı. Bu ittifak, I. Dünya Harbi başlamadan önce, bu harbi kazanabilmek için Balkanları kendi emelleri doğrultusunda dizayna soyunmuş, bunun esasını, bölgedeki küçük Hris-

tiyan devletler arasında Balkan ittifakı oluşturarak Türkleri Balkanlardan atmak ve Cermenlerin Balkanlara doğru yayılmacılığını önlemek için harekete geçmişti. Bulgaristan Başbakanı Geşof hatıralarında, Balkan İttifakının, İtilaf Devletlerinin rolleri için "Rusya'nın müzaheretini (Balkan İttifakının kurulmasında öncü yardımı) İngiltere ve Fransa'nın tasvip ve teşviki ile yapıldı" şeklinde yazar.³⁵

Alman yazar Hans Rohde'nin yazdıkları: "Balkan Harbi, İngiltere ve Rusya'nın eseri idi. Almanya ve Avusturya'yı çember içine almak, Balkanlarda ona düşman bir cephe vücuda getirmek ve Türkiye'yi parçalamak için tertiplenmişti."³⁶

Büyük Devletlerden İtalya da Balkan İttifakı'ndan kendi lehine faydalanmak ümidini kapılmış, ona destek vermişti.³⁷

Büyük Devletlerden Almanya ve Avusturya'nın durumuna gelince: Bütün kaynaklarda "Balkan İttifakı Almanya, Avusturya ve Türkiye'nin aleyhine yapıldı" deniler. Zaten ana hedef, Türkiye olduğu için Türklerin aleyhine yapılmasını normal karşılamak mümkündür. İşin ilginç ve "normal" karşılamayacak yönü, Balkan İttifakı ve Harbinin ana hedefi olarak Türklerin Balkanlardan çıkarılması veya atılmasını neredeyse o yıllarda her Büyük Devletten çok Almanya ve Avusturya'nın özellikle Almanya'nın istemesi garabeti olmuş, neredeyse bu devlet, Balkanlarda Türkiye düşmanlığı konusunda Rusya, İngiltere ve Fransa'nın düşmanlığına nazaran "kraldan fazla kralcı olmak" gibi bir statünün içine girmiştir.

Daha Başbakan Bismark'tan başlayarak, Balkanlar da dahil Osmanlı Devletinin bütün "Çevre" topraklarından çekilerek yalnızca Anadolu toprakları ile sınırlı olarak "milli devletleri" ni kurmaları savunulmaya başlanmış, bu, Kayzer II. Wilhelm döneminin politikasına da yansımış, bu cümleden olarak Türkiye'deki Alman Askeri İslah Heyeti Başkanı Colmar von der Goltz, Jön

- (32) Reginald Rankin, The Inner History of the Balkan War, John Love the Bodley Ltd., London, 1914, s. 216.
- (33) Jean Levn, Daima Hilekar, C. I, Çev. Ali Reşad, Kanaat Kitaphanesi, İstanbul, 1339, s. 125 - 126.
- (34) Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C. II, K. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1957, s. 313.
- (35) Celal Bayar, Ben de Yazdım, C. III, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s. 829.
- (36) Hans Rohde, Asya İçin Mücadele Şark Meselesi, Çev. Bnb. Nihat, Askeri Matbaa, İstanbul, 1932, s. 58 - 59.
- (37) E. Christian Helmreich, The Diplomacy of the Balkan Wars 1912 - 1913, Harvard University Press, Cambridge, 1938, s. 65.

Türklere sürekli "milli ve tabii sınırlara" çekilmesi tavsiyesinde bulunarak, kitabında Balkanları bütünüyle terkle ve hatta "stratejik yönden tehlikeli olduğu için" diyerek İstanbul'un bile başkent yapılmaya uygun olmadığından bahisle, başkent olacak en uygun şehirlerin Konya, Kayseri ve Halep olabileceğini yazmıştır.³⁸

Balkan Harbi'nin başlangıç günlerine denk gelen 4 Ekim 1912'de Alman İmparatoru II. Wilhelm'in görüşleri daha da ilginçtir ve açıkça bu harpten yana olduğunu ortaya koymuştur. İşte bu görüşlerinden ilginç parçalar: "Balkan Devletleri genişlemek görüşündedirler ve bu görüşlerinde diretmedirler. Bu genişleme de ancak Osmanlı Devletinin zararına gerçekleşebilir; bu da barışçı bir yoldan olmayacağına göre, Balkan Devletleri Osmanlı Devleti ile çarpışacaklar ve bu genişlemeyi sağlayabilmek için en uygun yol olarak, aralarında birleşeceklerdir. *Bırakalım savaş çıksın*. Bu durumda Balkan Devletleri ne yapabileceklerini ve yapmaya hakları olup olmadığını göstereceklerdir. Eğer savaşı kazanırlarsa haklı olacaklar ve belli bir ödül almalarına izin verilecektir. Yok eğer yenilirse, önemlerini hepten kaybedecekler ve uzun bir süre sessiz, sakin yaşayacaklar, böylece toprak meselesi de ortadan kalkacaktır. Büyük Devletler, çatışmanın seyrini izleyebilmek için, savaş alanının çevresinde büyük bir çember getirmelidir. İleri atılmak isteyen bu adamları kendi hallerine bırakalım; ya darbeyi indiren olacaklar ya da yiyen. Tartışmak için ileride bol vakit olacaktır. Şark Meselesi ateş ve kanla çözümlenmelidir. Ama bizim için en elverişli bir anda. Bilinmesi gereken işte budur."³⁹

Tarihte meşhur "Şark Meselesi"nin hedeflerinden birisi "Türkleri Balkanlardan atmak" tı. "Bu mesele, kanla ve demirle çözümlenmelidir" diyen Alman İmparatorunun Rus Çarından ne farkı kalmıştır?

Tarihte Türkler gibi Almanların da "günü birlik politikalar" la geçinmeleri, ileriye göremeyen durumları sebebiyle, daha sonra ve özellikle Osmanlı Devleti ile müttefik olarak düşmanlarına karşı beraber savaşmışları I. Dünya Harbi yıllarında, Türklerin Balkanlardan çıkarılmasının zararlarını gördüklerini ve bu uğurda yanlış politika takip ettiklerini I. Dünya Harbi yıllarında Osmanlı'nın Berlin Büyükelçisi olan Mahmut Muhtar Paşa'ya itiraf etmişler, Balkan İttifakı ve

Harbi karşısındaki politikalarının yanlış olduğunu söylemişlerdir.⁴⁰

"Almanya isteseydi bu hareketi (Balkan İttifakı ve Harbini) durdururdu. Avusturya müdahale etseydi, Balkan İttifakı olmazdı. Kıpırdamalar bile. İngiltere'den korktular."⁴¹

Almanya ve Avusturya, Mayıs 1912'de yapılan Bulgaristan-Sırbistan gizli ittifakını öğrendikleri halde Osmanlı Hükümetine haber vermemişlerdi.⁴² Zaten bütün Balkan İttifakı Antlaşmaları Osmanlı Devleti öğrenmesin ve tedbir almasın diye büyük bir gizlilik içinde yapıyordu.

Görülüyor ki, Balkan Harbi'nden birkaç yıl sonra I. Dünya Harbinde Osmanlı'nın müttefik olacak ve daha doğrusu müttefik olmaya onu baskıyla zorlayacak olan Almanya ve onun "ikiz kardeşi" Avusturya bile Osmanlı Devleti'ne karşı kurulmakta olan "*Diplomatik Haçlı İttifakı*" içinde bilerek veya bilmeyerek yer almışlardı. Türkler, Balkan Harbi ile Balkanlardan atılınca, Balkanlar yoluyla Alman asker ve silah sevkiyatını önlediği için, iki ülke arasında kurulan ittifakın, ne Almanlara ve nede Osmanlı Devleti'ne fazla bir faydası olmamıştır. Zaten, Almanya ve Türkiye'nin düşmanları da I. Dünya Harbi'nin arifesinde Türkiye'yi bu sebepten Balkanlardan çıkarmışlardı.

Görülüyor ki, 1912'de Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan Balkan İttifakının "Diplomatik Destek Gücü ve Unsurları" Avrupa'daki Hristiyan Büyük Devletlerin hepsi, "Askeri Vurucu Gücü" ise, Balkan İttifakı Antlaşmalarını yapan Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ gibi Balkanların küçük Hristiyan devletleri olmuşlardı.

1912 Balkan Harbi ve Türklerin Balkanlarda "Menkus Talibi"nin sonu: Bütün Avrupa kıtasında Büyük ve Küçük Hristiyan Devletlerin elbirliğiyle, Türkleri Balkanlardan atmak için "Büyük Haçlı İttifakı" ortaya çıkınca, sıra harbi başlatıp atılma işine gelmişti.

(38) Çolmar von der Goltz, Genç Türkiye'nin Hezimetini ve İmkân-ı İslahı, Çev. A. Cevdet, Kader Matbaası, İstanbul, 1332, s. 40.

(39) Stefanos Yerasimos, Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, C. II, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1975, s. 1078.

(40) Mahmut Muhtar Paşa, Maziye Bir Nazar, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1341, s. 171 - 172.

(41) Hasan Amca, Doğmayan Hürriyet, M. Sıralar Matbaası, İstanbul, 1958, s. 114.

(42) Mahmut Muhtar Paşa, s. 153.

Harp başlamadan önce Türkiye, dıştan ve içten tahrikli, uyutma metotlu, gaflet ve cehalet örnekli "İç İhanet örnekleri" ne de maruz kaldı. Hristiyan Büyük Devletler, kendi desteklerinde dört küçük Hristiyan devletçiğe Osmanlı'yı ancak bu ittifakla yenebilecekleri fikriyle ittifak kurmuşlardı ama, Osmanlı Devletinin güçlü oluşu sebebiyle bu ittifakın belki de başarılı olamayacağı düşüncelerini hâlâ koruyorlardı. İşte tam bu sırada, Osmanlı ordusunu Balkanlarda zayıflatmaya yönelik tedbirlerin alınması gündeme geldi.

Bunun oyununu İstanbul'da, Haçlı İttifakı ve Harbi'nin ortaklarından iki büyük devlet İngiltere ve Rusya, "suret -i hak" maskesi giyerek oynadılar. Oyunun esası, Osmanlı Devletinin Balkanlarda büyük bir kuvvet bulundurmasının "Avrupa'da sulhu tehdit" ettiği ve bu sebepten sulhun devamına katkıda bulunmak için asker sayısının azaltılması yönünde oldu. İngilizler, Osmanlı hükümetine sahte vaatlerle, "Biz harp ihtimallerinin önünü almak için her şeyi yapıyoruz. Harp çıkmasına meydan vermeyeceğiz. Fakat siz de bize yardım ediniz. Silah altında büyük asker bulundurmanız Balkan memleketlerini kuşkulandırıyor. Bu askeri terhis ediniz. Talim ve terbiye faaliyetlerini mümkün olduğu kadar azaltmaya bakınız, üst tarafını bize bırakanız' demişlerdi.

Bu telkinat üzerine Rumeli'nin can alacak merkezlerinden talim görmüş 67 bin askerin terhis edilmesi gibi, vatana ihanetten başka bir şey olmayan emir verilmişti."⁴³

Rusya da İngiltere gibi aynı oyunu oynamıştı: "Rus büyükelçisinin savaş olmayacağı hususunda Harbiye Nazarı Gabriyel Norodükyan Efendi'ye çok kesin bir garanti vermesi üzerine Türk ordusundan 60 bin kadar tutan çok seçkin ve iyi talim görmüş asker terhis edilmişti."⁴⁴

Balkan Harbi öncesinde "İç ihanetin bo-yutları", Balkanlardan asker terhisi ve çekilmesi ile kalmamış, çok büyük olmuştu. İhanet örneklerinden birisi de, gafil ve tecrübesiz Jön Türklerin (Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyetli -Partili İttihatçıların) Osmanlı hükümeti üzerinde büyük ağırlığı olduğu halde, onların telkinleriyle Makedonya'da uygulanmak için bir "Okullar, Kiliseler ve Çeteler Kanunu" denilen "ihanet kanunu" çıkarılış, bu kanunla hangi okul ve kilisenin Hristiyan unsurlardan Bulgarlara, Sırp'lara ve Yunanlılara ait

olacağı belirlenerek bu yolla bu üç unsur arasında yıllardan beri yaşanan ihtilaflar ve düşmanlıkların kalkması üzerine, aralarında birleşip Balkan İttifakının kurulmasını kolaylaştırmıştı. Bu kanunun çıktığını Abdülhamid, Selanik'te sürgünde iken⁴⁵ öğrenince muhafızı subay Ali Fethi'ye (Okyar) şunları söylemişti: "Eyvah! Şimdi Yunanlılarla Bulgarların üzerimize çullanmalarını bekleyin... Ben bu birleşmeye 30 sene, bin bir bahane ve sebeple engel olmuşum."⁴⁶

İttihatçıların kendileri de daha sonraki yıllarda, yukarıda adı geçen kanunu çıkarmakla hata yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bunlardan Tahsin Uzer'in yazdıkları: "Bu davranışla da hata edilmişti. Çünkü Bulgarlar ve Rumlar kendi aralarındaki anlaşmazlıkları unutarak birleştiler."⁴⁷

İşin "Bir diğer iç ihanet örneği" de Sırbistan'ın Balkan Harbinde Türklere karşı kullanılmak üzere Alman silah fabrikalarından satın aldığı silahların göz göre göre Osmanlı limanı Selanik Sırbistan'a sevki olmuştu. O günlerde Bahriye Nazarı olan Mahmut Muhtar Paşa'nın yazdıkları: "Burada zikredilmeye dikkate değer ve önceki Sait Paşa Kabinesinin gaflet derecesini tayine yarayışlı bir önemli olaydan bahsedelim: Sırp Hükümeti Kruz ve Şinayder fabrikalarına sipariş ettiği seri ateşli topları transit yoldan Avusturya-Macaristan'dan geçirmek istemiş, fakat bu topların ne maksada hizmet edeceğini bilen Avusturya-Macaristan Devletinin cevabı ret olmuştu. Balkanlar konusunda safdil olan hükümetimiz ise, bütün bu teçhizatın - Selânik şimendiferiyle (treni) Sırbistan'a nakline müsaade etmek lütfunda bulunmuş idi. Vaktaki, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi iktidara geldi; büyük bir kısmı maalesef evvelce sevk edilmiş olan silah ve mühimmatın Selânik'ten nakil olunduğunu öğrenince derhal tevkif emri vererek irtikap olunan hatayı izaleye çalışmıştır."⁴⁸

"İç ihanet örneklerinden" olarak daha neler neler yapılmadı ki... Görülüyor ki, daha

(43) Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihde Gördüklerim ve Geçirdiklerim, C. I, Rey Yayınları, İstanbul, 1970, s. 188.

(44) Lütfü Bey, Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri, Hüriyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 328.

(45) Sultan II. Abdülhamid, aleyhine muhalifleri tarafından tertiplenen 31 Mart 1909 Olayı ile tahtundan indirilmiş, ardından Selanik'e sürgüne gönderilmişti.

(46) Ali Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 142.

(47) Tahsin Uzer, Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1979, s. 115.

(48) Mahmut Muhtar Paşa, s. 169.

Balkan Harbi başlamadan, biz içimizde aldığımız "ihanet tedbirleri" ile adeta harp sırasında mağlup olmamızın şartlarını kendi ellerimizle hazırlamıştık.

Harbin başlaması ve "İç İhanet" örnekleri ile kendi kelimizi mağlup edişimize devam edişimiz: Harp öncesi İç ihanet örneklerinin sergilenmesiyle de harp için uygun ortam hazırlanınca, Balkan Harbi, "Balkan İttifakının en zayıf üyesi" denilen Karadağ'ın, sınırdaki öteden beri devam etmekte olan basit çatışmaları bahane ederek 25 Eylül 1912'de Osmanlı Devletine harp ilanı ile başladı. Ardından birkaç gün veya hafta içinde ittifak anlaşması gereği Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan da Osmanlı Devletine harp ilan ettiler.

Harp başlayınca, Yunan, Bulgar, Sırp ve Karadağ kralları milletlerini coşturmak ve harp hedeflerinin kutsallığını vurgulamak için tarihten gelen "Ehli Salıp Mücadelesi", "Haçlı Seferleri" propaganda örneklerini kullandılar. Bulgar Kralı Ferdinand bildirisinde "Salıp'ın Hilal'e karşı, özgürlüğün istibdada karşı olan bu savaşta, adalet ve terakki taraftarlarının sempatisi bizimle beraber olacaktır" görüşlerine yer verirken, Yunanistan Kralı Georgis, "Yeni Haçlı Seferi için Tanrı'nın yardımını niyaz ediyoruz. Tanrı Ortodoksluğun kutsal davasını zaferle sonuçlandırsın" görüşlerini yer veriyordu.⁴⁹

Osmanlı Devleti, Büyük Devletler tarafından "harp olmayacak, sulh devam edecek" uyuturucu ve sahte propagandasıyla uyutulduğu için harp "pat" diye başlayınca şoke oldu. Hemen seferberlik ilan edip, Balkanlardaki Şark (Doğu Trakya'da) ve Garp Ordularını (Makedonya'da) tamamlamaya çalışmışsa da zaten harp başladığından bu mümkün olmadı. Seferberlik sulhta olur ve tamamlanırdı. Osmanlı ordusu, harpte hazırlıksız olarak Bulgarlar, Yunanlılar, Sırp ve Karadağlılara karşı dört cephede savaşmak zorunda kaldı. Osmanlı birliklerinin bu derece dağılması mağlubiyetini kolaylaştırdı.

Mağlup olmasının sebeplerinden olarak işin daha da ilginç olanı, "Ordunun siyasete âlet edilmesi ihaneti" sonucu, cephelerde İttihatçı (ittihat ve Terakki Partisine mensup) subayların verdikleri emirleri İtilafçı (Hürriyet ve İtilaf Partisine mensup) subaylar, İtilafçı subayların verdikleri emirleri İttihatçı subaylar yerine getirmediler. Bu

konuda "Harp sırasında bir iç ihanet örneği" olarak görgü tanığı subay Albay Hüsametdin Ertürk'ün yazdıkları: "İşin hazin ve feci tarafı, particilik mücadelesi yalnız Mecliste mebuslar arasında yahut şehirlerde aydınlar beyninde cereyan etmiyor, orduya da bu kötü hastalık bulaşmış bulunuyordu. Meselenin en vahim manzarası, yüksek kumanda heyeti ile genç zâbitler arasındaki anlaşmazlık idi. Kumandanlar, askeri erkân yaşını başını almış zâbitan (subaylar) Padişah ve Halife'ye sadık kalmak kararında bulunmuş, Hürriyet ve İtilaf Partisine mensup kimselerden ibaretti. Genç zâbitlerin hepsi İttihatçı idiler. Gayeleri, H. ve İ. Partisini devirmek, idareyi ele almak, düşmanlarla savaşarak yeni zaferler ve yeni fetihler meydana getirmektir. Bu iki zümre birbirini dinlemiyor, birinin verdiği emir, diğeri tarafından kasten tatbik olunmuyordu..."

Küçük rütbeli zâbitanın, İttihatçılık gayretleriyle bu mağlubiyete karşı kâfi derecede mukavemet etmemeleri büyük bir felakete sebep olmuş, Şark Ordusu ancak Çatalca müstahkem mevkiinde bir müdafaa harbine koyulmuştu."⁵⁰

Harp sırasında "İç İhanetin boyutları" bununla sınırla kalmayıp çok büyüktü. Osmanlı ordusu içindeki Osmanlı tebaası Rum, Bulgar, Sırp erat bozgunculuk yapmış, gece karanlığında askerlerimize "düşman geliyor kaçınız" diye bağırarak onları savaşmadan firara sebep olmuşlar, savaşı birçok üst düzey ehliyetsiz komutan idare etmiş, bunlar zamansız taarruz ve zamansız geri çekilme emirleri vermişler, yollar birçok yönlere kesildiği için asker yetersiz mühimmatla ve aç savaşmak zorunda kalmış, düzenli yollar bulunmadığı, menzilin işlemediği ve üstelikte bütün Balkanlarda harp süresince yağmur yağdığı için her türlü Osmanlı nakliyatı yollarda çamura saplanmış, binlerce top ve cephane kullanılmadan düşmanların eline geçmiş, büyük bir kolorduya komuta eden Tahsin Paşa Selanik'i Yunanlılarla savaşmadan onlara teslim etmiştir.

Görülüyor ki, Balkan Harbinde düşmanlarla savaşmaktan ziyade kendi kötü şartlarımız ve içte yaşadığımız birçok ihanetler sonucu yenilmişti. Öyle ki, Bulgarlar neredeyse savaşmadan salırsıt olarak İstanbul'un varoşu Çatalca'ya kadar

(49) Aram Andonyan, Balkan Harbi, Çev. Z. Biberyan, Sander Yayınları, İstanbul, 1976, s. 262 ve 280.

(50) Hüsametdin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964, s. 8.

gelmişlerdi. Osmanlı Devleti sulh istemek zorunda kalmış, daha sonra yapılan Londra Antlaşmasıyla, harp öncesinde Karadağ sınırında bulunan sınırimız Çatalca'ya kadar çekilmişti. *Yenilgi kısa zamanda çok büyük olmuş, atalarımızın 150 yılda kazandıkları Balkanları 15 günde kaybetmiştik.*

Balkan Harbi günlerinde Osmanlıya bağlanmaktan ümidini kesen Balkanlardaki son toprağımız Arnavutluk'un Müslüman Arnavutları da "kendi başlarını çaresine bakmak" düşüncesiyle harekete geçerek, kendi mücadelelerini vermek suretiyle 28 Kasım 1912'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi.

Balkanlarda, Türkleri buradan atmaya yönelik son Haçlı seferi 1912 Balkan Harbi, bu sefer de Karadeniz'in güneyinden gelerek Balkanları hâkimiyetlerine alan ve burada büyük roller oynayan Müslüman Türklerin "Merküs talihi" ne son noktayı koymakla neticelendi.

Türkler, dört bir cephe ve Hristiyan ülkede harp süresince baskı ve zulümlerle göçe zorlandılar ve soykırımlara maruz kaldılar. 5 milyon Türk, Anadolu'ya biran önce ulaşmak için sefil ve çıplak yollara düştü. 2 milyon Türk öldürülerek Balkanlarda Türklere yönelik tarihin en büyük soykırımı yaşandı. Bütün bu olup bitenleri, Müslüman Türkler karşı diplomatik ve askeri Haçlı harbinin içinde bulunan bütün Avrupa Hristiyan seyretti. Göçe zorlananlar ve öldürülenler Müslüman Türkler olduğu için kimse sesini çıkarmadı. Yoğun Türk göçlerinden İstanbul ve Bursa gibi büyük şehirlerde bütün evler dolduğu gibi camiler bile göçmenlerle dolu. İçinde göçmenleri barındırdığı için İstanbul'da koskoca Sultanahmet Camiinde aylarca namaz kılınamadı.

Bundan üç yıl önce 2012'de Balkan Harbinin 100'üncü yıl dönümünü idrak ettik. Maalesef, Türkler için tam bir facia olan bu harbi "100'üncü yıl esprisi" ile gereği kadar gündeme getirip anamadık ve değerlendiremedik.

İçinde yaşadığımız 2015 yılı ise Ermeni Tehcirinin 100'üncü yıl dönümü. Bu espri ile Ermeni devletçisi ve bir avuç dünya Ermeni diasporası dünyamızı velveleye veriyor. Doğu Anadolu'da Ruslarla savaşırken onların bağımsızlık vaatlerine kanarak Osmanlı ordusunu içten kundaklayan ve arkasından vuran Ermenileri, onların verdikleri zararlardan kurtulmak için hep de Os-

manlı ordusunun himâyesinde harp bölgelerinin dışına çıkarışımızı, "zora, zulme ve katliama dayalı Ermeni sürgünü" olarak gösteren ve "Ermeni Soykırımı"ndan bahseden Ermenilerin, bu yoğun ve yalan propagandasına kanan dünya kamuoyu, Ermeni olaylarından iki - üç yıl önce yaşamış, Balkanlarda 5 milyon Türkün sürüldüğü ve 2 milyon Türkün ise soykırıma tabi tutulduğundan habersizdir. Çünkü onlar ve Türk ve Müslümandır. İnsanın içinden "Adaletin bu mu dünya" diyesi geliyor...

Anadolu'da da "Menkus Talih"e Maruz Kalmamak İçin Neler Yapmalıyız?

Adaletin, hürriyetin, bağımsızlığın da tecellisi herhalde "güçlü ve kuvvetli" olmaktan geçiyor. Müslüman Türkler, Osmanlı Devleti şurasından burasından yıkılırken en son olarak Türk İstiklal Harbini vererek son tutunacakları topraklar olarak "Anavatan Anadolu" da bağımsızlıklarını kazanıp yeni devletleri Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmak suretiyle bu toprakların ilelebet kendilerine ait olduğunu gösterdiler.

Anadolu coğrafyası, dünyanın jeopolitik ve jeostratejik önemi çok büyük bir coğrafyasıdır. Tarih boyunca Dünyada süper güç olmak isteyen devletler ve milletlerin her zaman bu topraklarda gözü olmuştur ve bugün de olmaya devam etmektedir. Bu muhataralı ve riskli coğrafyamızda bundan böyle de ilelebet yaşayabilmemiz için güçlü ve kuvvetli olmak zorundayız.

Bütçemiz dolu değil, dışarıdan borç almak yerine dışarıya borç vermiyorsak, kendimizin savunmak için çağımızın en modern silahlarını kendimiz yapmıyor, dışarıdan silah almak yerine kendimizin ürettiği silahları dışarıya satmıyorsak, sanayi ve tarım kalkınmamızı tam olarak sağlayıp işsizlik problemimizi halletmemişsek, doğum kontrolünün aşırılıklarından sakınıp nüfusumuzu arttırmıyorsak ve milletimizi millet yapan milli ve manevi değerlerle onu yeteri kadar cihazlandıramıyorsak bu topraklarda ilelebet tutunmamız mümkün değildir. Haydi, hep birlikte "kalkınma seferberliği" ne girelim; her evi bir "atölye" yapalım; günde 18 saat çalışarak her alanda kendi kendisine yeterli güçlü ve kuvvetli Türkiye'yi kuralım. Anadolu'muzda da "Menkus bir talih"e maruz kalmamanın yolları bunlardır...